

~~К 65-6-1~~

П 170726/5-6

~~У~~
ПЛУГ

5-6

1 9 3 2

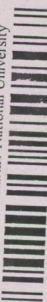

ЦІНА 75 КОП.

Л І Т Е Р А

Т У Р А І М И С Т Е Ц Т В О

V.N. Karazin Kharkiv National University

00787052

7

467

К 6561

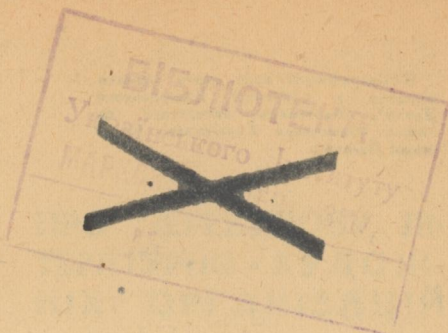
П Л У Г

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ
КРИТИЧНИЙ ТА ГРО
МАДСЬКИЙ МІСЯЧНИК
РІК ВИДАННЯ VIII

1 9 3 2

№ 5-6

ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО

ВІД РЕДАКЦІЇ. У № 5 вміщено матеріали перебудовного пленуму „Плуг“.
З технічних причин матеріали виходять з запізненням.
Ухвалою загальних зборів „Плугу“ про реалізацію постанови ЦК ВКП(б)
від 23 квітня Спілку пролетарсько-колгоспних письменників ліквідовано.
Тому матеріали про перебудову містимо, як історичні документи.

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА
170726

РЕДКОЛЕГІЯ:
О. ВЕДМІЦЬКИЙ, Д. ГРУДИНА,
Я. СОЛОДЧЕНКО, К. СТОРЧАК,
С. ПИЛИПЕНКО

Бібліографічний опис цього видання
вміщено в "Літописі Українського
Друку", "Картковому репертуарі" та
інших покажчиках Української Книж-
кової Палати

ДВОУ УПП. 7 Друк. ім. Фрунзе

Харків, Донець-Захарж. №6.

Укрголовліт 3056.

Прим. 4.676.

Зам. 662.

ПРО ПЕРЕБУДОВУ ЛІ- ТЕРАТУРНО - ХУДОЖ- НІХ ОРГАНІЗАЦІЙ

ПОСТАНОВА ЦК ВКП(б)
ВІД 23 - IV 1932 РОКУ

ЦК констатує, що останніми роками на основі значних успіхів соціалістичного будівництва досягнуто великого так кількісного, як і якісного зростання літератури та мистецтва. Кілька років тому, коли в літературі був ще чималий вплив чужих елементів, що надто пошматувалися з першими роками непу, а кадри пролетарської літератури були ще слабкі, партія всебічно допомагала утворенню та зміцненню окремих пролетарських організацій в галузі літератури та мистецтва, щоб зміцнити позиції пролетарських письменників і працівників мистецтва.

Тепер, коли вже встигли вирости кадри пролетарської літератури і мистецтва, висунулись нові письменники та художники з заводів, фабрик, колгоспів, рямпці нинішніх пролетарських літературно-художніх організацій (ВОАПП, РАПП, РАМПП і інш.) стають вже вузькі і гальмують серйозний розмах художньої творчості. Ця обставина створює небезпеку перетворення цих організацій із знаряддя найбільшої мобілізації радянських письменників і художників навколо завдань соціалістичного будівництва на знаряддя культивування гурткової замкненості, відриву від політичних завдань сучасності та від значних груп письменників і художників, що співчують соціалістичному будівництву.

Звідси потреба відповідно перебудувати літературно-художні організації і розширити базу їхньої роботи.

Виходячи з цього ЦК ВКП(б) ухвалює:

1) Ліквідувати асоціацію пролетарських письменників (ВОАПП, РАПП).

2) Об'єднати всіх письменників, що підтримують платформу радянської влади і прагнуть брати участь у соціалістичному будівництві, в єдину спілку радянських письменників з комуністичною фракцією в ній.

3) Провести аналогічну зміну лініїю інших видів мистецтва.

4) Доручити оргбюрові опрацювати практичні заходи до проведення цієї ухвали.

ЦК ВКП(б)

НА РІВЕНЬ НОВИХ ЗАВДАНЬ

(„ПРАВДА“ 9. У. 32)

ВСТУП СРСР в період реконструкції всього народного господарства розгорнутий наступ соціалізму на капіталістичні елементи по всьому фронтові вимагають рішучої перебудови методів і форм роботи й керівництва у всіх ділянках соціалістичного будівництва. Завдання й характер перебудови роботи по-новому з виключною теоретичною глибиною й найбільшою ясністю були уґрунтовані й викладені в промові т. Сталіна: „Нові обставини, нові завдання господарчого будівництва“.

Вимога партії перебудуватися відповідно до нових завдань соціалістичного будівництва стосується не тільки господарчих організацій. Це стосується геть усіх організацій, усіх ділянок соціалістичного будівництва, у тому числі й ідеологічного фронту.

У ділянці ідеологічній партія провела рішучу боротьбу з ворожими марксизмові-ленінізмові теоріями. Викрито й розбито рубінцину, механіцизм і меншевикуватий ідеалізм, антимарксистські теорії на аграрному фронті, переверзіяństwo, літфронтівство і т. д. Лист т. Сталіна до редакції „Пролетарская революція“ дає нищівну критику троцькістських контрабандистів, ревізіоністів всіх відтінків і гнилого лібералізму у питаннях історії більшовизму. Він відіграв важливу роль в посиленні партійної пильності до вилазок класового ворога і його агентури на всьому ідеологічному фронті.

Ухвала ЦК ВКП(б) від 23 квітня „про перебудову літературно-художніх організацій“ має величезне значення для цього фронту, ґрунтовно й конкретно ставить питання про перебудову відповідно до нових завдань літературно-художніх організацій, які більш, ніж інші організації затягли перебудову, дуже відставши від темпів і вимог, що ставить перед ними саме життя.

Вирішальні успіхи соціалізму за останні роки спричинили рішучий перехід переважної більшості старої технічної інтелігенції на бік радянської влади, відвертий і послідовний перехід на ці ж позиції видатніших вчених країни, які віддають свої великі знання справі соціалізму, що виявилось зокрема в повороті Всесоюдної Академії Наук до розроблення актуальних завдань соціалістичного будівництва.

У ділянці літератури цей поворот виявився в активній участі широких письменницьких кадрів, що стоять на платформі радянської влади, в соціалістичному будівництві, що нашло своє відображення в їхній художній творчості (Л. Леонов, Н. Тіхонов, М. Шагінян, Малишкін та ін.).

П'ятнадцять років пролетарської диктатури прилучили до науки, техніки, літератури й мистецтва десятки й сотні тисяч робітників і селян. Значно зросли: „кадри пролетарської літератури й ми-

стецтва, висунулись нові письменники й художники з заводів, фабрик, колгоспів". Маркс і Ленін завжди підкреслювали те твердження, що справді невичерпні таланти в товщі народніх мас. Ці таланти гибли й гинуть в країнах капіталізму. У нас же, в країні пролетарської диктатури утворена можливість безмежного розквіту й зросту сил у всіх ділянках культури для щонайширших мас трудящих. У світлі успіхів соціалізму, зросту нових кадрів пролетарської інтелігенції, повороту на позиції соціалізму старої інтелігенції історичне значення має ухвала ЦК ВКП(б) від 23 квітня. Вона виявляє зріст нашої літератури й мистецтва, з разуючо ясністю показує вияв і піднесення творчих сил із надр трудящих, накреслює конкретні шляхи дальших завойовань на цьому фронті.

Ухвала ЦК знаходиться в найщільнішому зв'язкові з заходами партії, скерованими на те, щоб науку й техніку зробити власністю широких мас трудящих. Вона сприятиме подальшому розквітові літератури й мистецтва в Радянському Союзі.

„Кілька років тому, коли в літературі був ще чималий вплив чужих елементів, що надто похвалялися з першими роками непу, а кадри пролетарської літератури були ще слабкі, партія всебічно допомагала утворенню та зміцненню окремих пролетарських організацій в галузі літератури й мистецтва, щоб зміцнити позиції пролетарських письменників і працівників мистецтва“ (з резолюції).

Історично цілком потрібно було існування на тому етапі окремих пролетарських організацій в ділянці мистецтва й літератури. Але за останній час, в зв'язку з новими обставинами в країні і новими завданнями, що стоять перед літературою і мистецтвом, РАПП із організацій, що сприяла зростові літератури й мистецтва, стала перетворюватися на свою протилежність. Ряди нинішніх пролетарських літературно-художніх організацій (ВОАПП, РАПП, РАМП і інш.) стають вже вузькі і гальмують серйозний розмах художньої творчості. Ця обставина створює небезпеку перетворення цих організацій з знаряддя найбільшої мобілізації радянських письменників і художників навколо завдань соціалістичного будівництва на знаряддя культивування гурткової замкненості, відриву від політичних завдань сучасності та від значних груп письменників і художників, що співчують соціалістичному будівництву“.

Організаційна структура літературно-художніх організацій не відповідає новим обставинам і завданням літератури. Ця обставина побільшувалася невичитими ще всупереч прямим вказівкам партії елементами групування, гурткової замкненості і недостатньої самокритики. Гурткова замкненість, підміна ідейно-виховної роботи адмініструванням сприяли також відриву РАПП від певної частини пролетарських письменників.

Потрібно також зважити, що подальшому розвитку літератури перешкоджають багато помилок в теоретичних і творчих висловлюваннях деяких керівних робітників РАПП, помилки, що дотепер до кінця не викриті через часами далеко не принципові міркування.

До найяскравіших помилок творчого парядку стосується ставка на індивідуальний психологізм. Виходячи з цього розвивалася ідеалістична теорія „живої людини“, найповніше сформульована в тезі „світ — це людина“. Цей висновок щільно був пов'язаний з такою методологічною настановою „Аналіза психології індивідуальної є кращий шлях літератури до розуміння психології соціальної (Див. Авербах — „О задачах пролетарской литературы“).

Але ця **робінзонада** не має нічого спільного з марксизмом. Зрозуміти психологію окремих осіб можна тільки через аналіз **суспільних** взаємин, продуктом яких вони є.

„Соціаліст-матеріаліст, що за предмет свого вивчення бере певні суспільні взаємини людей і тим самим уже вивчає і реальні **особи**, із дій яких і складаються ці взаємини. Соціолог-суб'єктивіст, починаючи своє міркування начебто в „живих осіб“ насправді починає з того, що вкладає в ці особи такі „думки й почуття, які він вважає за раціональні (тому що, ізолюючи своїх „осіб“ від конкретних суспільних обставин, він тим самим відняв у себе можливість вивчати справжні їхні думки й почуття) ц. т., „починає з утопії“ (Ленін, т. I, ст. 280).

Теоретичні вимоги про індивідуальний психологізм, як наш курс в літературі, в корені суперечить **методологічним** настановам Леніна і неминує веде до відриву від актуальних проблем соціалістичного будівництва і класової боротьби, що чудово демонструється в деяких романах, зокрема в „Рождении героя“.

Неленінські настанови у питаннях теорії культури виявилися й на критиці й на художній творчості. Критика стоїть, як правило, на дуже низькому теоретичному рівні, явно відстає від художньої творчості. Якщо в літературі ми маємо за останній час значні художні твори („Клим Самгин“ А. М. Горького, „Разгром“ Фаддеева. „Бруски“ Панферова, „Разбег“ Ставського і інш.), то неможна говорити про аналогічні успіхи в галузі літературної критики.

Грубих політичних помилок припущено і в ставленні до попутників. На сторінках керівного журналу, „На литературном посту“ в низці статей культивувалася явно „лівацька“ настанова — „не попутник, а союзник або ворог“ (№ 2, — 1931 р.). Явно не розуміючи процесу повороту письменників, журнал виставляє гасло „союзник або ворог“ — **от основна постанова питання, яку ми даємо тепер** (№ 11 — 1931 р.).

Розвиваючи цю неправильну настанову журналу, тов. Авербах намагався підвести під неї теоретичну базу. Схематизуючи й вульгаризуючи лінію партії щодо інтелігенції, він пише: „Йти сьогодні з революцією, — інакше кажучи, значить бути певним у „можливості побудови соціалізму в нашій країні. До тих, хто йде з революцією, чи підходить назва „попутник“ — хіба це не союзник“. Всіх останніх радянських письменників, не підігнаних під цю формулу, відкидається в табір контрреволюції: „**хіба це не супротивник, не ворог, не аґентура класового ворога**“ („Из Рапповского дневника“). Так методами голого адміністрування розв'язується про-

блема „попутництва“. Завдання переробки й перевиховання попутників знімається. Але таке трактування питання в **корені суперечить лінії партії**. Остання ухвала ЦК про перебудову літературно-художніх організацій всім своїм вістрям скерована проти „лівацького“ вульгаризаторства, спрощенства у ставленні до попутників, що стоять на платформі радянської влади.

Партія неодноразово давала керівництву РАПП вказівки про потребу рішучої перебудови своєї роботи, наближення її до завдань соціалістичного будівництва. Багаторазово зазначалося на те, що РАПП не адміністративна, а ідейно-виховна організація. Зазначалося на потребу розгортання самокритики, на потребу об'єднати всі сили пролетарської літератури й критики на принципових позиціях. Однак всі ці прямі й непосредні вказівки партії значною мірою не було виконано.

От чому так своєчасна увага ЦК про ліквідацію РАПП і ВОАПП про об'єднання всіх письменників, що підтримують платформу радянської влади і прагнуть брати участь в соціалістичному будівництві в єдину спілку радянських письменників з комуністичною фракцією в ній. Ухвала ЦК дає рішучу спонуку до ліквідації групової відокремленості, гурткової замкненості, елементів родинності й необ'єктивності критики. Письменники, що співчують соціалістичному будівництву, разом з пролетарськими письменниками увійдуть до **єдиної спілки радянських письменників**. Створюються умови підвищити художню літературу на вищий ступінь для справжньої принципової, розгорнутої боротьби з антипролетарськими, опортуністичними тенденціями й течіями в художній літературі й мистецтві.

Перед спілкою радянських письменників і його комуністичною фракцією стоїть величезної важливості завдання — створити високохудожню, соціалістичну своїм змістом літературу. Спілка письменників повинна буде забезпечити такі умови творчості, виховати такі кадри, щоб у недалекому майбутньому могла з'явитися література насправді достойна кляси, що героїчно здійснює побудову нового безкласового суспільства.

Гасло — за соціалістичну літературу, за Магнетобуди в літературі повинно стати прапором спілки письменників. Пролетаріят під керівництвом компартії буде соціалізм, створює соціалістичну культуру. Література є частина загального фронту культурного будівництва. Пролетарська література, що правильно відбиває соціалістичні взаємини, які уклалися й укладаються, безперечно своєю суттю є соціалістична. Однак не вірно цілковито ототожнювати пролетарську літературу доби переходового періоду соціалістичною своєю суттю з літературою соціалістичного суспільства.

Перед спілкою радянських письменників повстають велетенські завдання в зв'язку з другою п'ятирічкою. Важливішим політичним завданням другої п'ятирічки є ліквідація капіталістичних елементів і класів взагалі, побудова безкласового соціалістичного суспільства й перетворення всіх трудящих на активних і свідомих будів-

ників соціалізму. Письменники повинні усвідомити всі процеси боротьби пролетаріату за знищення клас і за побудову соціалізму у всій їхній конкретності й суперечності. Художник повинен відтворити не голу схему боротьби й будівництва, а зобов'язаний показати діалектику життя, боротьби й будівництва, труднощі на цьому шляху і героїчне їх переборення. Художник повинен все це показати на конкретних прикладах, піднімаючися в своїх узагальненнях до вершин філософської думки марксизму-ленінізму.

Зробити все це можна, неухильно працюючи над засвоєнням філософських основ марксизму-ленінізму, зрозумівши й втіливши в своїй творчості всю силу, могутність і всебічність життєвої правди марксової діалектики. Досвід соціалістичного будівництва вже такий багатий, соціалізм вже такою мірою проник в повсякденне життя, в роботу, у взаємини між людьми, що є всі дані, якщо письменник володіє методом матеріалістичної діалектики, для художнього прозирання в майбутнє, якебудеться сьогодні.

Спілка радянських письменників управиться з цими завданнями тільки за доконечної умови, що її кадри найактивніше вімкнуться в повсякденну боротьбу за соціалізм на всіх її ділянках.

Жорстока класова боротьба, яку пролетаріат провадить на всіх ділянках соціалістичного будівництва, не може бути обійдена радянським письменником. Він повинен показати цю боротьбу в художній формі, як активний і непосредний учасник боротьби. Тільки в цьому разі він зможе дати художньо-мотивований твір, дати справді художнє відбиття дійсності, дати твір високої художньої якості, класової насиченості та ідеологічної витриманості.

Показати в художній творчості роль комуністичної партії в будівництві соціалізму, відтворити на художньому полотні її славу й неповторну історію, дати героїв далекого минулого, героїв громадянської війни, героїв сьогоднішнього дня — передовиків ударників, ударних і госпрозрахункових бригад, колгоспників, що провадять активну боротьбу з куркульством і за організаційно-господарче зміцнення колгоспів, комсомольських і комуністичних осередків, — що може бути багатше цього силою подій для художника.

Перед спілкою, особливо перед її комуністичною частиною стоїть завдання вести правильну лінію щодо попутників, усіма способами притягаючи їх на бік пролетаріату, втягуючи їх до активної участі в соціалістичному будівництві, допомагаючи їм оволодіти марксо-ленінською методологією, одночасно даючи рішучий відсіч класовим ворогам в ділянці літератури.

Значно ширше змістом і розмахом, ніж дотепер, стоїть завдання виявляти й виховувати нові покоління пролетарських письменників і художників із передовиків-ударників робітників і колгоспників.

Супроти замкненого гуртківництва і навіязування думки того чи того літературного угруповання всім письменникам в спілці письменників повинно знайти місце змагання творчих напрямків і течій, справді принципова критика ворожих пролетаріатові тенденцій в художній літературі.

Дуже відповідальне завдання покладається на літературну критику. Критика повинна допомагати письменникові піднятися на вищий ступінь творчості. Критика це може зробити, якщо самі критики серйозно поставлять перед собою завдання теоретичної боротьби.

Під прапором боротьба за генеральну лінію партії, на основі участі в будівництві соціалізму, в боротьбі з класовими ворогами й опортуністами всіх мастей, на принципах високої ідейності, втягнення й прилучення до творчої діяльності щонайширших трудящих мас єдина спілка радянських письменників як загін культурної революції піде до нових, вирішальних успіхів!

РЕЗОЛЮЦІЯ ПОШИРЕНОГО СЕКРЕТАРІАТУ „П Л У Г А“

4 Т Р Я В Н Я 1 9 3 2 Р.
ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ ПОСТАНОВИ ЦК ВКП(б)
В І Д 23 К В І Т Н Я 1932 Р.

ПОШИРЕНИЙ Секретаріат Всеукраїнської спілки пролетарсько-колгоспних письменників „Плуг“ разом з активом Харківської організації, заслухавши постанову ЦК ВКП(б) від 23 квітня 1932 р., постановляє:

1) Вітати цю постанову, як політичний документ великої історичної ваги, що знаменує потребу рішучої перебудови всього літературного фронту на засадах XVII. партконференції і попередніх вказівок партії в галузі літературно-мистецького руху.

2) Визнати, що спілка пролетарсько-колгоспних письменників „Плуг“ протягом своєї десятирічної діяльності під керівництвом комуністичної партії проробила величезну роботу коло збирання радянських письменницьких сил, їх виховання й перевиховання на засадах марксо-ленінської науки, борючись з усілякими виявами ворожої ідеології і посилено допомагаючи пролетарській літературі здобути гегемонію на літературному фронті. Внесок у радянську літературу від плужан особливо посиливсь останнім часом і кількісно і якісно в зв'язку з призовом ударницьких сил МТС, радгоспів і колгоспів.

3) Визнати, що цей потужний розвиток радянських письменницьких сил, що непинно зростає на основі блискучого виконання плянів п'ятирічки, не міститься в сучасні рямці літературно-громадських організацій, які, будучи свого часу потрібними і корисними в боротьбі з опором капіталістичних елементів у країні рад, тепер, на новому етапі соцбудівництва і в світлі історичних постанов XVII. партконференції про побудову безкласового суспільства гальмують даліше могутнє зростання радянської літератури, що рівною мірою стосується так організацій пролетарських, як і проле-

тарсько-колгоспних письменників, у тому числі й „Плуга“. Заходи, що їх уживали ці організації на своїх останніх перебудовних пленумах, намагаючись застосувати методи своєї праці до нових вимог, недостатні, і лише постановою ЦК ВКП(б) кардинально розв'язує питання, дає найсприятливіші умови для створення нових мистецьких цінностей, гідних нашої великої доби, та підносить на вищий щабель комуністичне керівництво всім літературним процесом, покладаючи це на єдину фракцію єдиної спілки радянських письменників, керовану партійними органами на чолі з ЦК.

4) Визнати, що всякі спроби ворожих елементів тлумачити постанову, як послаблення ідеологічної боротьби з буржуазно-куркулячими недобитками та дискредитувати попередні заходи щодо підтримки пролетарських і пролетарсько-колгоспних письменницьких організацій в їхній боротьбі за гегемонію пролетарської літератури, повинні зустріти рішучу відсіч. Непримиренна боротьба з правого небезпекою, як головною, і „лівими“ закрутами, що є зворотною стороною правого опортунізму, і надалі лишатиметься основою переведення на практиці і в теорії генеральної лінії комуністичної партії в усіх ділянках соціалістичного будівництва і в художній літературі, як невід'ємної частки його.

5) Виходячи з вищенаведеного секретаріат „Плуга“ разом з активом Харківської організації постановляє:

а) Всеукраїнську спілку пролетарсько-колгоспних письменників „Плуг“ з усіма її філіями, гуртками й творчими угрупованнями ліквідувати.

б) Всі справи літературних гуртків ударників-призовників передати відповідним культвідділам профспілок та органам народної освіти, що їм допомагатимуть у дальшій праці своєю фаховою консультацією радянські письменники.

в) Увесь архів Спілки передати до рукописного відділу науково-дослідного інституту Тараса Шевченка, запропонувавши місцевим організаціям та окремим особам зробити теж саме.

г) Бухгалтерії в двотижневий термін скласти ліквідаційний баланс і решту сум передати до фонду новоутвореної спілки радянських письменників.

г) Ліквідацiovі в складі т.т.: Пилипенка, Вільхового, Сторчака і Гікіша в двотижневий термін закінчити всі поточні справи „Плуга“, пов'язані з різними організаціями, установами й особами, розв'язати справу з часописами спілки, видавництвом „Плужанин“ і т. інш.

Всіх членів „Плугу“ Секретаріат закликає, вступивши в новоутворену єдину спілку радянських письменників, бути її активними членами, сумлінно виконувати партійні директиви й брати активну участь своєю творчістю в потужному розгортанні соціалістичного будівництва, в переможній боротьбі пролетаріату за створення безкласового суспільства, за світову революцію, за перемогу комунізму в усьому світі.

З НОВИМ КВИТКОМ

I

Включай у м'язи дужий ток,
Горів, щоб кожен героїзмом,
Бо новий КСМ квиток—
Путьовка нам в соціалізм.
З новим квитком на вдарний сів
Брагадами у степ рушаєм,
Ми бути мусимо усі
Майстрі високих урожаїв.
В робочій синій блюзі—

ГЛЯНЬ ТИ —

Іде весна ударниця...
Нам будувать нові гіганти,
Переробить старі серця!
З новим квитком,
Снагою новою,
Ентузіазм у нас зроста.
Гремить Республіка будовою
Залізною ходою новою
В радгоспах,
селах і містах.

II

Вперед розгорнутим розгоном
У бій за якість і за темп
Ідуть ударницькі загони
Під керівництвом ВКП
У Дніпробуд наш — витвір кляси
Встає спортудами турбін.
Це зброя наша пролетарська,
Це велич нашої доби!
За Дніпробудом — Волгобуди.
Нові фортеці беремо.
Лунає клич вождя могутній:
— Вперед,

до нових перемог!

А комсомол
З фронтів будови
Як і завжди відповіда:
— Єсть хліб!

Єсть вугіль! Єсть руда!

І молодіє з молодими
Країна наша молода.

ПЕРЕД ЗБОРАМИ

(Н О В Е Л Я)

БРИГАДА кінчила поратися біля корів. На годинникові показало пів на першу — збиралися до Яші. Питань багато. Головне — обговорити справу з Соренком. Корови, за якими він доглядав, задавили ось уже третє теля. Це клало вину на всіх не тільки тут присутніх, а й ілямувало осередок.

Проробивши постанову ЦК про тваринницьку проблему, партосередок комуни мобілізував увагу комунарів на скоріше її виконання в конкретних умовах.

Комсомол взяв шефство над стайнею і обіцяв зробити її показовою. Що обіцяв те й здійснював, але не всі так робили, як зобов'язувалися в соцумовах, зокрема в Яшиній бригаді загинуло вже троє телят. Знеосібки немає, винний повинен відповідати. Винуватцем був Соренко.

Наближався день обміну комсомольських квитків. Комунівські комсомольці одержували першими у районі, а Яшина бригада перша в комуні. Вона й справді була перша, та її ганьбив Соренко.

— На чорну дошку занести. Хай пополюпає очима, а за телята вирахувати гроші.

Петро говорив мало, але сьогодні він гарячився, бо це порушувало зобов'язання бригади.

— Тільки так. Інакше не може бути.

— Треба погнати з комсомолу. Ради сна жертвує худобою. Хіба це ударник?!

Соренко шморгав носом, дививсь у землю, огризався.

— Хочете, щоб і одне не пропало. На таке стадо, за всіма не доглянеш.

Виступили гостро. Засудили. Адже він мав доглядати не всіх, а тільки йому доручених. Та й що це за відповідь?

Ухвалили „коли будуть давати квиток, доповісти про Соренка, як про симулянта. Збори розберуть“.

Відлежуючись, сопли нагодовані корови, пережовували, сонно мукали. В стайні пахло молоком, свіжим сіном і першим м'яким приємним подихом весни. Гострі струменти південного сонця рясно ламалися об голубе шкло, заливаючи світлом простору будівлю.

Мружачись від сонця, Петро повернувся до Яші й продовжував знову:

— Каже, за всіма не доглянеш. А коли б його поставив на варту в час фронту, тоді б що сказав?

— Такі й на фронті, крім шкоди, нічого не роблять. — зауважив Яша. У цей час Соренко рвучко підвівся, гнівно глянув на заляте сонцем лице Яші, призириливо кинув:

— Теж вояка. Язиком тільки... Плутаючи ногами пішов до две-

рей. Рухом він ніби хотів підкреслити ту безтурботність, якою жив, і яку вважав за єдине правило в своїм щоденнім бутті.

Усі знали цього самозадоволеного, завжди захованого в собі хлопця. На нього не впливали ні товариські поради, ні гостра критика, тому кожний чекав сьогоднішніх зборів.

Яша буде одержувати квиток першим. Тут не треба слів, сьогодні свідком його відданости буде зразкова стайня, а факти розкажуть про вчора.

Факти розкажуть... *

* * *

— Їдь, стеж за настроєм, Ми будем...

Кость надумав про ніч, не хвилювала путь далека, незнайома, заслана туманами. Він не думав про неї. Як не думає хоробрий переслідувач за смерть, захоплений жертвою.

... Але жертвою може бути і він, Кость. Їхня зграя. Дика озвіріле ватага з вугруватими обличчями, перекошеними від злости щелепами готова кожну мить пошматувати тіло... знущатись...

Іванов?.. Невже вбили? Болючим жалем холоде в грудях, кров пульсує напружено. Думка про Іванова повертає до того, що трапилось ранком, рішучість і неблагана лють конвульсійно передьорує тіло.

— Комісар, ранком буду в Ак-кашкір! *)

Встромив босі ноги в стремена, вихором рванула Савраска, крізь тупіт копит почув:

— Як живий... перекажеш...

Тепер не мучив сумнів. Тінь невпевности розбивалась дзвінками перебоями підків, ніч вливала нові пориви, свідомість дорученої роботи заступала будь-які вагання. Факт неминучости став ясний, як зорі і невідступний, як темрява.

Навколо мертво. Заб'ється об цілину стрепетка, копитом злякана, Уїльським шляхом протягне довгу скорботну пісню козак.

Н-а-н д-ж-о-к **)

Б-і-я д-ж-о-к

Х-а-з-а-ї-н м-а-к-л-у-ш-к-і д-а-в-а-л...

У ній скорбота й скарга, сум і протест.

В мало зрозумілих словах розповідає піснею сумною про свою голодну матір, знущання, байв ***) , чорніше ночі безправне дитство.

В Костя від злоби заппульсувала кров, від радості ворухилось, хололо в грудях. Галій! Він Галій маненький зігнутий пастух, затурканий слуга Джуван-бая, сьогодні заговорив. Заговорив, як ніколи. Слухали сиві вершини уральських гір, довгий з вибоїнами шлях і темна ніч. Слухали протест.

Звернув із поля, поїхав назустріч.

*) Ак-кашкір — назва села.

**) Нан — хліб. Джок — немає. Бія — кобила. Малклушкі давал — бив.

***) Куркуль.

— Ай! Сінікомхто *) такой?!

— Ёпташ, своя.

— А-а-а... Урус **). Ёпташ ***) Коста, Саламаліком ****).

І дві дитячих постаті тисли руки глухої ночі в темнім степу. Кость розповів. Приїхав агент, скликали збори, говорили за продрозверстку. Куркулі й баї зірвали збори, біднота трималась уперто, але під натиском зброї відступила. Били агента, били й його Костя, коли він говорив про хліб, вилізши на стіл. Але він утік... Тепер комісар сказав:

— Стеж за настроєм.

Настрій. В Ак-Булаці *****) загони червоних партизанів атакують Григорівську станцію там і його брат Грошка. Там Загоруйкові сини; Демченко, Корнієнко.

Вечорами по спустілих вулицях ідуть сиві зігнуті діди, молоді хлопці—питають батька.

— Коли вже приїдуть... Замучить Охранюк.

Палили товсті цигарки, журились, думали, чекали. Темна уральська ніч спускалася чорним покривалом на покалічені халупи. Тяжко переступали, зникали в тінях.

Повернувшись від череди, Кость і собі сідав на край призьби, слухав. Довго слухав безкраї розповіді покарбованого зісланця Аленяки.

Івано-Вознесенське, Катеринослав, Далекий Схід, нарешті, Урал. Аліняка скрізь був. Він знає де є які заводи, копальні, тюрми. Тоді пробуджувалась свідомість Костя. Захлиночись від злости, він до болю полюбив Аленякіних друзів, вони здавались такими, як і цей вимучений суворий оповідач.

В обід на тирлі, мружачись від жагучого степового сонця, казав Галієві.

— Підем до червоних? Вночі втечем!

— Манау ні? *****)

— Буржуїв бить і баїв. Щтб усе наше було.

— А-а-а баї... Мініком маклушкі давал.

І Галій показував герлигою, як битиме Джуван-бая. Хмуривсь, стискував щелепи.

Зараз Галій довго тисне руку, часто дихає і щось белькоче. Слова ламані тяжко вириваються з грудей, та тривогу їх зрозуміло. Хіба можна не розуміти?

— Ахранюк стріліл атец... Будет стріліл много атец...

— Убив... Банда...—з самого нутра вирвалось в Костя.

Дзвінки перебої підков лунко віддавались з сухої землі, бились об шпилі кряжів на них змовкали!

*) Сініком — ти.

**) Урус — руський.

***) Ёпташ — товариш.

****) Саламаліком — драстуй.

*****) Назва заліз. станції.

*****) Що таке?

Комісар дививсь спокійно в обличчя, слухав уважно.

Час проходив в напрузі, а згодом на цинковім фоні ранку вирізбювались вершники.

Надвечір з Ак-Кашкіра вигнали банду. У Савкаїні спіймали штаб.

Кость стояв над знівеченим тілом батька й тупо дивився на хижо розпорений живіт. Сукровицею виблискувалось зерно і літери на закривавленім тілі. Літери від леза кривавих штаблук.

... Продразверстку виконав....

Жаль і якийсь тупий біль малювали в уяві кошмар, що був хвилину тому.

Хвилину тому загинув не тільки він, сивенький дідок, член ревкому... Ці думки не кидали Костя.

Збудив дикий крик.

— Ай Єпташ! Джуван - бай!.. Маклушні довол!..

Біг Галій. Біля току танцював на буланому Джуван - бай. Кость стрепенувся, клацнув затвором, натис на собачку...

Кінь Джуван - бая перелякано побіг городами зі спустілим сідлом.

— А де тепер ці хлопці? Де Галій, Кость? Петрові сьогодні не властива була мовчазність, він впивався очима у заляте сонцем лице Яші і, коли той замовкав, Петро ніби, хапаючись за зброю, схвильований оповіданням товариша поривався вперед.

— Кость на заводі, Галій кінчає інститут. Я розійшовсь з ними, як затихли гармати, але скрізь, де не працював, почував ту ж відповідальність, що й тоді, в червоних загонах на далекім Уралі.

— Правильно Яшо—сказав Петро. Про це я вперше чув, коли тебе приймали до партії. Ти розказуєш такі цікаві події, що ненависть до ворогів ще сильніш запалює все ество... Ну помімаєш... Гориш!

Він глянув на Соренка, який стояв обіпершись об одвірки, відчув всю нікчемність, пустоту цього самохвала, ледаря перед залятим сонцем Яшею.

Сьогоднішні факти ударної роботи були свідками великих боїв. В пожарищі Жовтня ішли, в ногу дзвінко відбиваючи кроки відважні загони юних бійців. Під кермом Ленінської партії вони пронесли бойові традиції скрізь гуркіт канонад у вир соціалістичних буднів.

Новий квиток, нова путівка... Путівка до нових боїв.

В Л Ь О Х У

Це було одинадцять років тому. Тепер, коли я згадую цей день, дріж проймає все моє ество і ні з чим незрівняна лють переливається по моїх нервах. Я запалююсь гнівом на „синочків“ кривавого батька Махна, які не знаючи краю жорстокости, осатанілим вихрем налітали на села і влаштовували п'яні оргії, грабуючи, знущаючись з комуністів та незаможників.

Куркуль виказував, хто його розкуркулював, хто в нього знайшов, захований від продрозверстки, хліб. Досить куркулеві слово сказати, що ти за „комунію“, і проворні „синочки“ вчиняли самосуда.

На заклик партії та радвлadı „незаможник на коня“ в рішучий наступ пішла біднота на махновсько - куркульських посіпак.

Цей день був весняно - веселий. Проміння ранкового сонця прорізало пахуче повітря весни і мимоволі примушує примружити око, запалитися веселою усмішкою радости, що минули голодні часи. Точніше, то було — 15 травня 1921 року.

Розгонисто розкинулося село Басань, (тоді Гуляй - Польського повіту) на 16 кілометрів по річці Токмачці, що голубою стежкою поблискувала на поворотах.

Прийде літня спека, випарить води Токмачки, і залишиться лише її порепане дно

З великою напругою волосний Ревком збирав селян на збори.

Опівдні будинок місцевого театру був заповнений. На спориші біля будинку різнобарвними купами розсілися ті, яким не вистачило місця в будинку. Завзято курили самосад і ділилися, як в кого йде сіянка. Людей зібралось багато.

У сусідньому помешкані зібралися партійці та комсомольці обговорити кандидатури до сьогоднішніх виборів правління кооператції.

Тільки но голова зборів, записавши список кандидатур, роззявив рота спитати, хто проти тов...., як в кімнату влетів захеканий і білий Іван Лозицький, завволземлвідділу. Нервово відірвавши з бльокнота папірця, він скоро написав записку і передав крайньому, що, пробігши очима, зблід так само як і Лозицький і передав своєму сусідові того ж самого папірця, а сам вийшов слідом за Лозицьким. Дивна річ — кожен хто читав цього папірця блід, передавав сусідові і сам миттю зникав за дверима. Ось і я читаю цей папірець: „Хлопці, розходьтєся! В селі махновці, на дзвіниці стоїть варта. Біля Ревкому рубають міліцію. Спокійно, без паніки розходьтєся. Передай записку другому“. Передав Рижову, вийшов на двір. Зір прикувався до дзвіниці.

А вона, як куркульська дівка, відокремилася самотньою серед майдану від убогих селянських хаток. На дзвіниці вже кілька махновців спостерігали село. Розходилися в різні напрямки. Силенко

Олекса, забачивши дяка, що прямував додому від церкви, припаявся до нього й цілий день просидів у нього.

А на майдані вулицями гарцювала махнівська кіннота, виблискуючи на сонці шаблями, матюкаючись в богів. Вони почували себе переможцями.

Коли голова Ревкому т. Артюх опинився на дворі, то мозок його кидав пасмами рішення, як пробратися через вулицю або майдан в садки та луки. Він нервово намацав свого „самозвода“.

Куди податися? Попасти до рук махновців це все'дно, що зараз застрелитися, бо кому-кому, а йому секретареві і першому організаторові партосередку попаде, як нікому.

Куди ж сховатися?

Кругом люто літають „батькові“ посіпаки. То в тім, то в тім кінці села чулися постріли. Думати було ніколи. Артюх переплигнув через паркан в сусідній садок куркуля Червоненка, щоб переодягтися й тоді пробратися в село. Це була єдина дорога Артюхові, бо скрізь, куди б він не пішов, в ньому пізнали б „радянського комісара“. Деб тільки дістати інший одяг?

Плян був простий і вже наближався до щасливого розв'язання, коли б не продагент Дяченко, що біг слідом за Артюхом. Його на дзвіниці вже помітили й закричали:

— „Хлопці! Он... он... в садку... ага! в цьому, що паркан зелений...— Справа значно ускладнялася.

Артюх прожогом кинувся в лях, що стояв у садку. Деченко теж, і замість того, щоб швидше лізти в лях, скинув свій піджак і кинув його біля ляху. Для чого це робив, він мабуть і сам не знав, але цей безглуздий вчинок поміг махновцям скоро знайти, де вони заховалися.

Махновці були люті...

Їм не пощастило в бою з червоними і сюди вони заскочили по дорозі, тікаючи. Довго залишатися їм було не можна, але треба злобу своєї безсилости виявити надмірним бешкетом в селі.

Вогка й темна пустеля ляху проковтнула Артюха та Дяченка. Як прибиті вони стояли серед великого ляху, нічого не бачили в темряві. Поради шукати нема де.

На дворі затупотіли кінські копита. Зараз доберуться сюди, тоді „прощай життя“!

— У лях заховалися— почувся хрипкий бас— ось валяється комісарська ганчірка. Неодмінно гади сидять тут.

Розгубленість, що на хвилину опанувала Артюха, зникла вмент, як почув голоси махновців. Очі звикли до темряви—умови захисту своєї випадкової фортеці. Дяченко переляканий лежав у кутку на кучі картоплі й безсило кректав.

У вічі Артюхові кинувся дебелий дубовий стовпчик, що за „звичайні часи“ певно по ньому качали в лях бочки. Як на єдиний порятунок кинувся на нього він. Заціпнувши на крючок двері, він дрючком підпер їх.

Чутно було, як на дворі сіпають Червоненка.

„Прокуша!.. Чорт! — звернувся зі злістю Артюх до Дяченка — Вставай, допоможи до дверей бочку посунути“.

Але той посоловіло виставив свої баньки, голосніше загикав в безнадійнім одчаї.

— „Та вставай, чортова ганчірко, ато зараз проткну кулею твій мозок“ — крикнув Артюх, скаженіючи, й вихопив з кишені нагана.

Ці ліки позитивно вплинули на Дяченка, і скоро вони вдвох, обливаючись потом, будували барикаду.

Ось вони котять останнього бочонка, але гуркіт у двері примусив їх спинитися.

„Відчиняй“... Усе-одно амба вам тут... Мовчите? То ми примусимо вас заговорити!“

Ану, братва, нажми!

Почувся тріск дверей під плечима гурту махновців. Артюх з наганом у руці турботливо слідкував за дверима. Ось, ось вони розламаються.

— „Геть від дверей, — несамовито крикнув Артюх, — а то поб'ю, як псів“. Хвилинка тиші. Двері зайняли своє попереднє місце в одвірках. Але це було лише хвилину. Махновська ватага ще більше тиснула на двері. Артюх випустив з самозвода чотири пулі. За дверима тупіт. Тікали в бік від дверей.

Артюх прислухався:

— От гад полосатий, стріляє.

— У двері неможна.. як собака поб'є!..

— Ех, як би оце бомбочку! —

— Так я двинув за нею! — Чутно було, як побіг за бомбою. В Артюха та Дяченка становище ставало все безнадійніше і безнадійніше. Що більше йшло часу, то надії на врятування були менші. Глухий гомін ледве долітав з надвору, і розібрати можна лише поодинокі слова. З них зрозуміти щонебудь тяжко. „Невже кінець — думав Артюх — я ж лише починаю жити“ — перед ним кіносьожкою розгорнулися спогади... 1917 рік: участь у Жовтневій революції, зв'язок з Бердянським місьпаркомом, партосередок в махновських частинах. Кашенко, сусіда, махновець довідується. Покинув Артюх однієї ночі махновську ватагу, залишивши організований осередок. Організація партосередку в Басані, і тут він голова Ревкому.

— Тепер мусять заговорити сволочі — перебив думки глухий голос.

— „Куди ж їх кидати“?

Усе стало ясно. Збираються бомби кидати, Найбільше і майже єдине місце, куди можна кидати бомби, це був душник. Знадвору він був широкий і конусом звужувався в погріб, а в кінці було замуровано цементам залізні ґрати. Артюх миттю здавив якусь коробку з надписом „Жорж Борман“ і, протиснувши крізь прутья, накрив ґрати.

— Дяченко! Прокуша. Залазь зараз в відтулину, що раніш стояла діжка з квасом, бо зараз кидають бомби.

Стукнуло об „Жорж Борман“. Хлопці принишкли, припадаючи до мокрої холодної стіни льоху. Скоріш би шепіть перестало, а то виплутує з живого нерви.

Загреміло, затряслася земля льоху від вибуху бомби. Щілини всі заповнились противним димом.

Артюх все ще не вірив, що він живий. Що з Дяченком? Спитав пошепки:

„Прокуша... живий?..

„Живий“ застогнав той.

„Тихше... чорт!— Артюх і прислухавсь.

„Оце їм жабуся й циці дала... хай строчуть в льосі комуну“
Зареготалися за льохом.

Дим розходився по волі, ніби йому було шкода розтатися з вогкістю льоху. Душник було зруйновано, і видно було як погнулися ґрати.

— „Пошлю ще одну на закусочку... ми ж не скряги... Хай їдять од пуза, замість продрозверстки“— чувся хвалькуватий голос.

— „Прокушо, готуйся— це Артюх.

Бомба, впавши на піл погребу, так рванула, що здавалося, череп розлітався кусочками, як від розбитої макітри. Дим давив. Уткнувши голову в куток, дихали крізь свої сорочки. Прокуша з непривички похлинатися почав. Артюх замість води, квасом побризкував на чоло Дяченка. Дим з погребу валив, як з печі. Стало видко знову ґрати. Серед льоху яма. Артюх оглядав яму і ґрати.

„Та не псуй третьої на сміття— чувся зневажливий голос— досить з них“!

— „Будуть обіжаться прокляті... на! Не встиг Артюх сковатися, як бомба шипіла під його ногами. Він отетерів. Хвилина і він неживий. Миттю вхопив у руки і кинув у розруйноване місце душника, а сам впав тут же під стінку.

Новий вибух над головою. Куски цементу, землі, глини присипали Артюха.

„Сволочі, бомби кидають“— підозріло сказав знов той же молодий голос, Артюх приготувався до четвертої бомби.

— Та то ти так кидав, роззяво, що в ґратах зачепилося.

— Розкажуй! Я ж дивився.

— „Ну то давай ще їх підкуримо. Давай солому!“

Защамотіла солома. Становище неможливе. Розум енергійно працював. Комашню ворушилися думи про врятування. Нічого не придумавш— усе безнадійно. Примара смерти настирливо лізла в вічі. Ідкий дим нехотя повз у погріб. Значна більшість його летіла в повітряні простори, але жару з соломи все більшало й більшало.

— О!— В Артюха усмішка невідомою радістю розпливалася на обличчі. Певно щось надумав. А він уже торсав Дяченка.

— „Вставай, Прокушо!.. Ще попробуємо поборотися.

— „Куди там боротися...— безнадію кинув Дяченко— ... бачиш ... зараз смерть... ой.. кх-кх...“

Дим перебив його.

— „Не будь легкодухом... Тримай рівноваги... Бери оцей черепок з макітри та тихенько роби те, що я робитиму, ну, скоро“... Як мала дитина послухно Прокуша робив все те, що наказував Артюх, від якого віяла впевненість і віра в порятунок.

Артюх набрав повен череп квасу й поволі почав поливати жар, що спадав з ґратів.

Скоро загрози від жару не було, а дим мало ліз в лъох. Його приваблювало повітря, простори.

— „Ага, піджарилися комуністи!.. Оце вам і комунія — раділи поза лъохом.

— „Шкода, що моя шабля не подзвеніла, бавлячись вашими кістками“.

— „Хіба ці є останні“?

— „Збирайся“! Залунала навкруги. Від лъоху стали розходитись. Гуркіт усе слабшав. Махновці були впевнені, що коли комісари не побиті в лъоху, то подушені.

— „Здається пішли — радісно викрикнув Прокуша, але Артюх затулив рукою рота.

„Тихше — може вивіряють“.

Сонце до обрію котилося, і золотистий промінь дорогим гостем падав на ґрати, кидаючи скісні лінії. Артюх напружено слідкував за двором.

Чи пішли, чи пастка? Прийшов господар до душника.

„Хлопці вилазьте. Вже поїхали.

Та де там вони могли живими залишитися — і відходячи, злісно додав — „Туди вам і стежка. Усі ви однакові...“

— Бов... Бов... Бов...

Глухе гудіння дзвонів долітали до лъоху. То кликали до вечерні, сьогодні ж неділя.

Люди пішли не до церкви, а до лъоху, подивитися, як згоріли комуністи. Гомін все більшав і більшав.

Чулося в одних співчуття, у других радість.

Засапано прибіг до лъоху Сніжло Іван.

— „Хлопці — захекано почав він. — Вилазьте!.. Махно рушив на Вербіку!“

Артюх міцно штовхнув Прокушу, показав на рота, щоб мовчав.

— Хто зна, може і Сніжко, і Червоненко говорять з під Махновського нагана.

Але що це? Тишу прорізало тужіння, й крик. Крізь натовп пробилася дівчина, ламаючи руки й наближаючись до душника, викрикувала:

... Братуку мій рідненький!.. На кого ти нас покинув? Що я робитиму з старенькою матусею?

Прокуша підліз до ґратів. Барикада значно легше розбиралася, ніж збиралася. Ось двері раптово відскочили, і на двері вискочив з наганом у руці Артюх.

„Людоньки!.. Та він же білий, як крейда,— не витерпів хтось з натовпу.

Артюх повільно заховав нагана. Вернув до льоху.

„Прокуша, виходь!.. немає нікого“.

Червонів обрій. Туди десь пурнуло сонце в щоденну мандрівку Люди розходилися.

Артюх, Сніжко та Дяченко заховалися в темних кущах садків.

Збирали комуністів та комсомольців для боротьби з ворогами. Через місяць село мало комуністичний загін, організовано ліквідували залишки, коріння махновщини, а навесні 1922 року цей загін організувався в комуну. „Авангард“, що є одна в славних великих зразкових комун Радянської України.

ПЕТРО ВІЛЬХОВИЙ

ЗЕЛЕНА ФАБРИКА КНИЖКА ДРУГА*)

НОВІ садиби косянтинівської бідноти можна пізнати по напів-укритих, оббитих дощем, хатинках. Двори ще не скрізь обгорожені; хіба тільки від вулиці, біля воріт є трохи тину чи загати.

Та й городити немає чого. Хата, невеличкий сарай чи повітка та купа гною серед двору. Оце й уся садиба. Тільки в деяких середняків садиби з довгими загородами й сарай з німецькими причілками.

Цей край Костянтинівки в офіційних постановках звуть „Пролетарським“ а так—дражнять „Нахалівкою“. А такі як Шкіль, Ошурки, Лузани не тільки дразнять, а й похвалки женуть: зженемо. Не ми будемо... Зженемо“...

Якже—повернулися наймити, біднота з-під Перекону, з Врангельського фронту й, розкуркуливши великих землевласників, посіли цю землю. А це ж—найкращий ґрунт, самий поділ, луки, а під кряж—горовий чорнозем.

Припасали цю землю глитаї для своїх синів, дочок...

— Не мало пововтузилися з-за цих садіб...—бувало хвалиться директоріві голова комнезаму Довбня Трохим.

І судилися й лаялися, аж до петельок доходило...

Довбня розказує, як куркулі не давали ні мірити, ні копати ямок. З вечора бувало викопав бідняк рівчак по межі, а на ранок вже того рівчача не видно: загорнуто й утрамбовано. Що закопає наймит сохи, то через ніч їх уже повикидано. Навіть крокви, бантини валяли...

— Отакі добряки... ото вони нас і перехрестили Нахалівкою...

*) Перша книжка друкувалася в журналі „Плуг“ за 1930 рік і вийшла окремим виданням у в-ві „Плужанин“ 1930 року.

Так з того часу і йшло, аж до десятих роковин Жовтневої революції. Тільки в цей день, за пропозицією Конюри схвалили постановою взяти собі назву „Пролетарський край“.

Садиби „Пролетарського Краю“ доходять до новозбудованої залізниці. За три кілометри відкрито вже й полустанок. Максим Курман із своїм активом і спеціальною комісією облюбував цю місцевість для головної бази й самого штабу машинотракторної станції. Директор має тверду надію, що й по той бік залізниці по весні села будуть охоплені МТС. Тоді головний центр МТС є найвигідніший для всіх виробничих діляниць. Зовсім близько до полустанка залізниці, а до районного центру всього навсього вісім верстов.

Подвір'я Конюри, Леонове, Перепелиці та Довбні об'єднали в одне, й біля обгорілої сохи колишньої Конюриної хати закопала комісія стояна, почепили прапора, а під ним дошку з написом: „МТС Жовтневого району“.

На дверях „кабінета“ директора трактористка Юльця жартома написала крейдою:

„Можна входити без докладу“. Двері до Максима Курмана мало коли й зачиняються. Хто не приходить, то прямо попадає до директора — прийом однаковий і вдень і вночі, бо тут же директор і спить на лежанці.

А піч, на якій так любила попаритися й полежати баба Довбниха, директор перетворив на своєрідну комору й бібліотеку. В одному куточкові печі стоїть сундучок з білизною, одягом, а по стінах на комині й понад жерткою почіпляв полицки з книгами, вирізками з газет, журналами, енциклопедією та діловими паперами в теках. Через це піч не топили, а тільки лежанку. Понад стінами стоять довгі лави — ослони. На покуті портрети: Ленін, Сталін, а проти столу всю стіну застелено величезною мапою — це територія теперішньої й майбутньої МТС. На ній ретельно окреслена руками агронома Штанька 28 виробничих ділянок станції. Усі діляниці розкидані понад залізницею на тридцять верстов вздовж й на 10 — упоперек.

Між жовтими-прежовтими виробничими ділянцями чорними плямами полащують очі ще не охоплені опруги індивідуальних і окремих дрібних колгоспів. Виробнича ж діляниця „Пролетарського Краю“ з головною базою відзначена густо-зеленою. Дивись на жовту мапу, й стомлено око радо відпочиває на цім зеленім масиві. Кордони його в східно-південній стороні, недалеко полустанок залізниці, яка синьою набряклою жилою підперезує весь масив.

А по той бік залізниці вся північно-західня сторона на 10 верств упоперек і на 30 верств вздовж окреслена червоним шнуром... Це землі колишнього поміщика Стрюкова — чудове плато чорноземлі. Тут і ярів менше, й кряжі не так похилі...

— От де буде масив для „Українки“! — бувало говорить директор. Не одну ніч дід Максим недоспав, доки таки домігся поста-

нови Райвиконкому та затвердження в окрузі цих кордонів зеленої фабрики.

А сьогоднішнім весняним ранком він прокинувся як ніколи жвавим. Навіть трактаристку Юльцю розбудив. Юльця після курсів стерновиків працює в майстерні МТС, а живе тимчасом у чужині, де через сніг міститься й головний штаб МТС. Трактористка Юльця любить чим небудь допомогти дідові Максимові.

— А ну скидайте свою льолю? — іноді просить вона директора скинути брудну сорочку, щоб її разом з своєю білизною випрати.

— Ну, як, смашна моя кава з сої!? — Юльця не чекає на подяку: просто їй хочеться допомогти. Любить вона не тільки слухати промови директора, а й цілими вечорами риеється в його книгозбірні, разом з ним перечитує газети, книжки про будівництво й роботу МТС, колгоспів, нових заводів...

Трактористи в жарт іноді кидають Юльці сердите для неї слово:

— А ну, ти, директорша!..

Спочатку Юльцю це дратувало й доходило до того, що вона хватала коловороток, чи розвижний ключ і штовхала ним свого супротивника. А трохи згодом обвиклася, й коли хто бовкне:

— Директорша!..

То вона тільки підніме очі, обсмикає комбінізон й, охопивши міцно долонями округлі боки, переговорює:

— Ди-и-ректорш-а!..

Вона бувало й сама просить Курмана розбудити її поранше, а сьогодні збентежилася. Як же? Прокинулася, хтіла повернутися й тепліше вкритися та ще „однієї“ заснути, шукає попримістці ковдру, яка геть зсунулася аж на долівку, коли це рука вхопила дідове коліно. Він тихенько сидить край ліжка.

— Вставай, вставай, я маю з тобою говорити.

Юльця відтулила кругленьке віконце над головою й долонями ляснула:

— Та ще ж і не світає...

— Не кайся рано встати... Накинь платок і ляжеш на лежанці...

— До вас швидко люди придуть...

— Іди, йди... Ох і розбалував я тебе, — усміхається директор і іде до „кабінету“. Мрійливо сідає за стіл, дивиться на будинок, що ліворуч телефону дратує тишу, виймає бльокнота, але писати нічого не пише... Тільки очима обводить зелений масив мапи, мов би то поширюючи його на жовті ділянки колгоспів, на чорну мережку опругів одноосібників...

Коли за кілька часу увійшла Юльця, дід Максим, як сидів проти мапи, так і сидить. Юльця тільки помітила, що він мов би то кудись збирається їхати. Вже поголився, одягнув свого святкового пінжака й чоботи вчистив. Коли підійшла до нього й схопила за плечі, мов зненацька, щоб настрашити його, то Курман тільки спокійно повернув до Юльці обличчя, яке було відбитком тяжкої й упертої праці й ніяково накинув на всю постать Юльці свої маленькі холодні очі.

— А що, Юльцю, як ми повесні охопимо оцей увесь масив!?

— Дід узяв її за руку й її пальці обвели не тільки 28 дільниць, а й прошаруділи по червоній доріжці, що по той бік залізниці.

— Коли б ми мали завтра цілу сотню тракторів — то тоді й сюди, й ось сюди можна було б поширюватися... — аж осьюди дісталися б...

— Хе-ге-е... коли б — то... А ми сьогодні обговоримо на виробничій нараді питання, як найкраще використати коня, вола, навіть корову, поруч трактора... Ось слухай що пише агроном Штанько з Баштанки...

„...Незабаром організовують баштанці спробний виїзд у поле. Уяви собі 150 кінських колон і 25 тракторних таборів з усіма причепними машинами будуть демонструвати свою готовність у всякий час, за наказом весни вийти в поле, приступити до роботи й на ділі показати робітничій класі, як колгоспне село береться за виконання умови по контрактації...

...Мене певне нарочито, щоб ошарашити, секретар Райпаркому повіз уночі до їхньої майстерні. Уяви собі картину: кряж, а на ньому край села величезна будівля, залита електричним сяйвом. Навколо безкраї масиви, темна ніч...

— Оце наш „Андре Марті“! — усміхається до мене секретар Райпаркому. Видно, що він любить станцію, живе її життям. Він так, як і я, увесь, аж навшпиньки стає, щоб все побачити, на все роздивитися. Поспішно відчиняємо велику браму й попадаємо в полон різноманітних згуків машин. Здається, що ти слухаєш одразу тисячу радіостанцій. Токарні варстати, трансмісії, рух пасів, молотків, рух робітників — це все наче — б то одна — єдина нова людина... Трактористки, старші механіки, майстри, варстати — один другого доповнюють. Одно слово як ти кажеш, красота!

„Андре Марті“ серед степів, завіяних судильною колективізацією і ліквідацією куркульні як класи. Робітники Миколаєвського судобудівельного заводу „Андре Марті“ взяли шефство над Баштанською МТС, і оце наслідки шефства...

А тепер про колективізацію (знаю, що тебе це цікавить, більше за все). На перше березня із загальної кількості господарств 11.352 вже колективізовано 10.656 — або 93 відсотки. Колишні СОЗ'и (вони їх називають „созинята“) переведено на статут артілі. Тепер замість 80 СОЗ'ів є 27 артілів на площі в сто п'ять тисяч гектарів...

А зими тут і не бачили... В січні була невелизна багнюка, навіть жаби в ставках викукували. В лютому підморозило трохи й дерева уквітчувалися інієм... Старі баштанські партизани кажуть, що це ознака ранньої весни та врожайності. І вже, дійсно, справжня весна. Небо блакитне, сонечко теплинню вигріває, а з моря дихає лагідний вітрець... Вже й шпаки прилетіли, й ластівки так і сновігають над неосяжними масивами озимих посівів... От де красота!

...Тисячі гектарів вкриті буйною густо-прегусто зеленою плахтою... Немає краю масивам „Українки“. Аж од самих Пісок (є таке тут село) і до самої Баштанки й далі аж до Ново-Георгіївки — дихають колективні лани, як живі, ростут (нівроку їм!) як із води.

А поруч рілля під сояшники, кукурудзу, баштани, городину. Лежить чорнявими гонами, мовби залицяється до моложавої „Українки“, парує до неї набряклими борознами.

— Озима вродить! — веселіють колгоспівці.

— Ти бачиш, що я й сам закохався в „Українку“. Мабуть, і вірша б оце втнув би... Пишу тобі й хочеться так тобі передати, щоби ти хоч трохи відчув, яка ж тут краса! Заговорився, а про те й не кажу, що Конюра вже повернувся з Шевченківської МТС теж сюди. З тиждень, як вивчаємо з ним організацію праці... А знаєш, між нами будь сказано: Конюра чомусь кислий... Коли я йому почав говорити, так, як оце й тобі, — то він і каже:

— У них медаль з двома боками...

— Як то так?

— Та так... тракторів у них більше, ніж то їм треба. А вони все гнутьсь, що мало... А про організацію праці, про використання коня, звичайного реманенту ніхто ні телень. У пляні в них розписано, як на долоні, а от на ділі не видно, яка бригада жива, а не планова...

— Ну — думаю, — наш Конюра, мов би представник Наркомзему... Я постараяся записувати його слова майже цілком так, як він говорить... І як швидко змінилася його розмова. Це ж тільки побував два місяці на курсах та двічі на на екскурсії. А що буде, як ми його заберемо собі в помічники?.. З нього чудовий організатор. Він так вільно себе почуває в оточенні баштанського активу...

Перевіряли якість ремонту тракторів, все мов би то добре, але Конюра крутить головою: — Якість ремонту не завидна...

— А покажіть ваші запаси нафти?

— Де ваша тара під нафту, як буде організовано зарядку тракторів паливом і мастивом?..

Виявилось, що й у них Нафтосиндикат ще й досі не виконав замовлення.

— Що ж робитимете, коли позавтра треба розпочинати масовий сів! — запитує Конюра й знову хитає головою. — Так кажете, що виробничі наради бригад були, а тільки протоколів не має... Ні, ні... я на слово не вірю... покажіть протоколи, постанови, договори на соцзмагання... Покажете, значить, повірю...

Слухаю я Конюру, відповіді бригадирів, членів бригад і чомусь зникає Баштанка, а замість нененаче наша Костянтинівка... А Конюра всі ці факти підібрав до купи й на зльоті ударників, що їх скликали напередодні виходу на поле, виступає й наче зубилом:

— Ви не забувайте, що сьогоднішній колгоспник, а вчорашній одноосібник, не машина. Чоловік — це не трактор і не так то його легко одразу повернути чи перевернути. Я кажу про перевиховання. Між вами (хоч ви й ударники) є ще такі, що коляться... От виступав тут з Блюхеровської артілі. Говорив хороше, але по-святковому... Я в вас був... Хіба в вас усе так, як слід...

Ви кричите, що насіння не вистачає... А чого ж ото пшеничку перемелюєте на харчі?..

Або візьмімо догляд свиней. Чому в вашій артіль не хочуть іти на свинарник, а всі хочуть бути трактористами!?. Свинарям не створено таких умов, як то вже добилися трактористи. Хоча й незручно, але я скажу: ночував я в Бедука... А там же є ударниця... От до неї й залишається один з ударників, що певне виступить після мене... Як я прокинувся вночі, то мені почулася говірка під вікном... Ну, звісно, я ж ще не такий-то й старий... Піднявся до вікна... Сидять двоє... Слухаю... От ударник і говорить:

— Вір мені, Галю, я ж свинарем довго не буду... Хіба ще з місяць... А то й я вирвуся на курси трактористів...

— Почув я оце та й думаю собі — е, дійсно питання складне... Що-ж роблять ваші керівники? В мене склалося таке враження (може я помиляюсь): ваші деякі керівники роз'їжджають на автах, мотодиклаха, метушаться... Агроном Машков під'їде й не встає з авта, не розпитає до ладу, а так, сидючи, й дає розпорядження... Облетів, облетів, а потім знов далі... Мало наближається до внутрішнього життя колгоспу. І має тут рацію говорити отой... як його, що тихо, несміло заявляв: — Приїхав і поїхав... Чи боїться розговори наши вислухати, чи йому не цікаво, чи може на пана повертається...

З цих розмов видно, що в вас є чимало огріхів щодо організаційно-господарчого зміцнення колгоспів...

— Оце так критик! — ніяково здвигую плечима — Конюра, наче б то відчуває мою думку про нього, й каже:

— Говорити багато я ще не навчився, але кілька слів ще додам: виробничі наради окремих бригад не опрацювали виробничого плану. Як же тоді виконуватимете завдання? Як піднесете трудову дисципліну в бригаді, коли є куркульські розмови, про пайок... „Чи робили, чи ні, а одержиш однаково“... Про норми ж виробітку, про правильну оцінку норм виробітку ви ще тільки розпочинаєте розмову... Говорите чомусь тільки про ледарів... Так, ледарі є... Але головне — де знайти за спиною ледаря куркуля, його агента...

Говорив про це все Конюра й час від часу дивився в заялозенного бльокнота. Коли він підійшов до мене, то я його пошепки запитую: — „Ну й гострий же ти став... Мабуть, розгнівався на свою нову жіночку — Марту Івановну...“

— Що-ти!.. я ... Ну, а про Марту скажу... Таки рішив одружитися... Вона вже зібралася в дорогу... — говорить оце й усміхається.

— А як же діти? — питаю.

— Хлопчик у школі колгоспної молоді, а дівчина в закритих дитячих яслах...

— Хорошу ти собі жінку береш?

— А ви думали як? Дивися, як усміхається — вона певне догадується, що про неї говоримо...

— Красота, а не Марта Івановна!..

Бач до чого дописався... Ну, бувай здоров, мій друже. Кріпися. Швидко повертаємося...“

— *От-де реконструкція.* Ти тільки уяви собі, Юльцю, — 105 тисяч гектарів охоплює Баштанська МТС.

А ми тепер боротимемося за 40 тисяч гектарів... А!? Юльцю? Красота!?

У голосі директора, який аж дрижить від зворушення, здавалося скупчилася вся закоханість у майбутню територію МТС. Хапає телефон, викликає майстерню:

— Це ти, Петко!? Закінчуеш?.. Ну й добре. Я хочу скликати на 6 годин ринку виробничу нараду... Так, так... про організацію праці... Передай там усім... Що, що? Рано кажеш!? На свіжу голову будемо рішати, розумієш... Від агронома Штанька є цікавий лист, зачитаймо на нараді... Що? На моему годинникові почиток п'ятої вже... Єсть? Єсть! А Юльця вже не спить, готуємо матеріали... —

— Дайте я йому щось скажу!? — Нетерпляче смикає Юльця дід.

— Стий, стій! Передаю Юльці... Вона..

— Здоров, чортів Петко!.. Не чуєш!? Я скажу, що в мене сляк набіг... — Де!? А ти й не знаєш де!? Невигадує чортійщо... Як прийдеш, то кавою почастую... Так, так, з сої... Біжиш? Ну, біжи... А...а... чуєш? От чортів Петька, вже побіг... А я хтіла попросити, щоб він захопив Дроботову книжку..

— Яку!?

— Та він привіз з Харкова... у ній написано про спорти... Так я піду каву готувати. — Добре?.

— Про мене... — заклопотано говорить дід і сідає в своє крісло, розглядає пошту. Серед листів очі зупинилися на підкресленому синім олівцем:

...Ще й ще раз прошу прискорити з надсилкою історії про нашу МТС... Збірник до Першого травня вже майже зредагований, а ви зволікаєте... Ви ж були завжди акуратні... " Це був лист від товариша Хосої.

— Ну що я йому напишу... Скільки там осінніх робіт?..

"Шановний товаришу редакторе!

Ти просиш дати тобі історію МТС. Але ж історія шойно починається... Дорогий друже, все що хоч, а от писати я не мастак... Оце пишу, що попаде під перо — читай, роби, що хоч..

Почали з вивласнювання тректорів, Куркулі, машиново-тракторні товариства дрібні колгоспи мали трактори, й от їх рішили вивласнити, зібрати до одної колони й показати роботу машини на більших колективних масивах... Підняти авторитет колгоспів і невеличкі колгоспи перетворити на великі, механізовані...

Перша територія плянувалася всього навсього тільки на 5 тисяч гектарів. Аж сміх бере. Скільки ми пріли, докоряли, переконували на різних засіданнях у райцентрі, в окрузі, доки таки погодилися на 5 тисяч гектарів. А то ж були такі, що радили брати тільки 3 тисячі Агроном Ништа, пам'ятаєш його, вистував і так, мов би то поведеному, говорив.

— Взяти три тисячі й механізувати всі процеси на 100 відсотків...

— Я стояв за 10 тисяч. А тепер охоплюємо 24 тисячі гектарів. Плянємо і сьогоднішня виробнича нарада підтвердить, щоби цієї весни охопити 40 тисяч гектарів. Уже обслуговуємо не три колгоспи, а 18. Восени допомогли обсягтися і виорати на зяб понад 1000 гектарів. Уже маємо 36 тракторів. Обіцяють з округи ще надіслати з десяток „Інтерів“.

А тепер... Що ж тобі писати? Ну, дивися, чи до збірника воно підійде, чи ні... Що робити, коли я, чи сердитий, чи не розумію керівництва з боку районних організацій. Робота нова, я потребував собі допомоги, але мені не дали її. Голова Райсоюзу, від якого я прийняв станцію — просто вороже до мене поставився.. Я гадав, що він мені допоможе, аж довелося самотужки все робити..

Так я сам і до району й до округи й до самого центру кілька разів з'їздив. І що більше я кричу до округи, до району — то більше виїжджає різних комісій. Усе планують, міняють, засідають, мене від роботи відривають... А діло по-старому; кошторис не затверджений, кредити видавцем дають...

Зрештою таки скликали фундаторів: кооперації, Окрокколгоспспілку, Сільгосподар тощо. Усі підписали, а наша сільгоспкредиткооперація не підписує:

— Ми — каже — не дамо 15 відсотків фонду для утворення МТС. Така відповідь у той час, як попередні постанови говорили про далеку більшу участь. Цим всім крутив голова кооперації, що до мене керував справою організації МТС. Не мало сперечався з ними на бюро Райпаркому — а такі підписали протокол фундаторів.

Ще гірше стало, як прийшла директива передати станцію кушеві колгоспів. Окрсільгосподар од нас одмовився — Каже: „У вас є новий хазяїн — колгоспсоюз“... Окрокколгоспсоюз довго не приймав нас і ми були на раздоріжжі. Терпів я, але ж бачу, що далі терпіти, це підтримувати опортуністів, бюрократів... Написав листа до ЦКК... Виїздітя згодом сам секретар ОПК. Як зійшлися на пленум райпаркому — так я виступив і так простенько „кажу“ почну з самокритики... районні організації не допомагали, а заваджали станції — пишть до протоколу“... Вислухали, записали, й вже черговий пленум прийняв нового секретаря Райпаркому, Новий товариш поставив станцію на перше місце в плані робіт парторганізації...

Він навіть, сам допоміг мені поїхати на короткотермінові курси директорів... Нещодовно повернувся й почуваю себе далеко краще... Тепер самотужки опановую оргтехніку...

Так... хочу тебе запитати, як тепер бути... Ото-ж я був на курсах, а в цей час переглядалася куркульська справа про Шкіля, Сутулу й Ништу... Ти певне стежив за цією справою... Куди дивилася Прокуратура? Найвищий суд чомусь передавав справу на перегляд нового складу виїздної сесії й тепер засудженими zostалися тільки Сутуле й Дер-Олександрівський піп. А сам Шкіль, наш піп, агроном Ништа виправдані... Наш піп розстригся вже й став фотографом. Ништа працює на станції, а Шкіля Костянтин-

нівський СОЗ прийняв до колгоспу Старший син Шкіля подався десь на Донбас..."

— Ох і кава-ж! Пробуйте?... — радо торсає за плечі директора Юльця. Він нічого не відповідає. Юльця присунула шклянку аж до підборіддя. У ніс лізе приємна пара, й директор розсміявся:

— І чим таки ти не ди-ректорша-а!?

II

Рівно о 6 годині Петька, Дробот, Ганна, Кононенко, Смерека й учителька — один за другим взували до контори МТС.

— А ти все міряєш долівку?... —

Вітаються з Курманом.

— А де ж останні? Де агроном Ништа?... —

Він збирається...

— Збирається, як свекор пелюшок прати... Дроботе, сідай, друже, на Кононенкові бігунці й одразу ж його привези... А Перепелиця, Довбня, Цехмистеренкова, Кундіст... де вони!?

— Ти думаєш, що всі ото товчуться, як ти... — усміхається Кононенко. — Кундієв дзвонив і казав, що вже виїхав, а Цехмистеренчиха раніше свиней нагодує, корову видоїть, а потім побачить, чи йти, чи ні... А в Ялисея Івановича годинника немає, а по-сонцю може спізнитися.

— Ганна й Смерека живуть, далі, а прийшли... — гнівається дід Максим і дивиться на годинника... — Уже 18 хвилин на сьому...

— А от тобі й Кундієв та Довбня...

— Чого це так загорілося?

— Я справді гадала, що може що трапилося... — дивується Ганна.

— Прибіг виконавець і як затарабанить у вікна, в двері...

— Сідайте, товариші... — припрошує директор. — Справа перед нами надзвичайно важлива. Вона не нова, але треба її виконати напруженими темпами... Буду говорити прямо. Бачите ото на мені червону доріжку? — І Курман оре олівцем старі й нові кордони машиннотракторної станції.

— Оце треба суцільно охопити протягом цієї весни... За 40 тисяч гектарів!..

І дід Максим розказує про заходи земвідділу щодо міжселеного землеустрою.

— Слідом за бригадами по колективізації ітимуть землеустрійні партії... Завтра бюро Райпаркому слухає нашу доповідь про МТС...

Дід Максим говорить захоплено й самовпевнено. Очима пильнує за всіма слухачами, особливо стежить за обличчям Кононенка та Кундієва. Поголене обличчя діда, підкручені вуси, святковий одяг, радісна усмішка говорять про його бадьорий настрій. Він чекає на погодження, на вистпи, які висловлювали б таке ж саме захоплення, схвалення його пляну.

„І без цього як собак гаяють, спати ніколи...“ — думає про себе Ганна — „а ти з новою роботою“...

Кононенко й Довбня замріяно кивають, а Петька з веселим саяйом в очах, кричить, повернувшись до Юльці:

— Крапка! Увесь одей масив, як перепічка, от!...

Курман, почувавши підтримку з боку Каноненка, Довбні, Петьки захиляючись тикає олівцем у мапу;

— Ненормальність в організації території МТС у перший рік треба пояснювати кепською проробкою організаційно-виробничих господарчих питань. Через те й маємо незручність у розташуванні виробничих ділянок. Звідси й труднощі в обслуговуванні, в агрономічному догляді...

Слухають директора, й усім стає зрозуміло, що саме викликає простої тракторів, величезні холості перегони, марні витрати пального. Треба вирівняти, злити й утворити величезні масиви. Масиви розподілити на виробничі участки, а участки на ділянки. Розмір ділянки залежатиме від розміру участка, від сівозміни.

— Скільки ж матимемо тракторів?

Вчителька, яка не зводять очей з директора, побачила, що на губах його шмигнула усмішка. Запитання про кількість тракторів здалося директорові зневір'ям, і він розсердився:

— Коли більшовицькому братись до діла, — то маючи 48 тракторів, сотні кінських колон, можна й треба охопити 40 тисяч гектарів. Це найменше... Потрібні тільки організатори цієї справи.

Директор аж на стіл злягає щоб до всієї виробничої наради бути якнайближче. Всі присутні, крім агронома Ништи, який увійшов у самий розгар промови Курмана, зустрічають плян директора без будь яких зморшок на лобі. Тільки Ганна кусає губи й киває агрономові, викликаючи його на відповідь Курманові. Агроном Ништа ніяково кланяється, мов би то здоровкається й розгублено крокає:

— Дозвольте ж мені хоч подумати...

— Що ж ви весь час робили? — різким рухом убік Ништи запитує Курман.

— Те, що схвалювала виробнича нарада...

— Ховається за спину наради? Яка ж ваша власна думка?

— Моя думка проста: — дати лад, хоч тому, що вже маємо. Діло нове, а провалилося, то скомпментуємо раз назавжди таку велику справу... Я твердо переконаний, що це нашої станції не під силу... Краще подбаймо за якість, а не за кількість. — Спокійно й так наче б то доброзичливо закінчує свою теорію агроном Ништа. Наряду такий виступ приголомшує.

Курман хапає себе за голову:

— Та хіба ж ми не боліємо за якість? Увесь мій плян у своїй основі на перше місце висуває якість...

А я з вами не згоден, товаришу агрономе — засмутовано заперчує лановод Смерека. — Вже мало таких одноосібників, що не

збираються йти до колгоспу... От візьміть хоча й Омельченків. Вони кажуть: „Ми в колектив підемо, тільки ще трохи почекаємо...“, Та це і я, і Пепелиця так говорили півроку тому... У чому ж справа! Можу сказати, треба переконати.. Переконати треба... Для цього нас товариш директор і кличуть... Я так розумію... Переконати, що швидше, то краще...

— І ви вірите, що всіх за весну охопимо? — Здивовано перепитує агроном Ништа.

— Куркуль і раховану вівцю бере... — сміється Доброт.

— Агроном не вірить, що селянська коняка, звичайний плуг букар — коли їх з'єднати, організувати в колони — то матимемо другу, так-би мовити, енергетичну базу... — несміливо, але твердо говорить вчителька.

— Дядько коня продасть, а в колектив і колесом своїм не заїде... — Спокійно стверджує свої думки Ништа. — Нема чого себе обманювати. Треба твердо дивитися на речі...

— Продасть той, що послухає куркуля та...

— І представників станції, які наобіцяли, що все буде робити тільки трактор... — злорадно чмихає агроном.

— Обіцяли не ми. І ми це спростовуємо. Хіба ви не змінювали попередніх умов, складаючи нові договори з колгоспами? — прискіпається дід Максим до Ништи. А Ништа й очима не кліпає, тримає себе, мов би проковтнув терпуг.

— Воно ото агроном говорить і так, і не так... — Говорить з порога Ялисей Іванович Бриль. — Скажу я вам товариші, що в Басівці з кіньми робиться ціла контрреволюція... Коні оцінюють тільки добрі, а старих, загодованих колгосп не приймає... Так і ходять ті коні без будьякого догляду... А спитав члена правління — то він тільки огризнувся: „У нас їх тепер і добрих немає, де дівати... Тепер тракторами робитимемо“... Скажу я вам товариші, що це ж не діло“...

— Ви ж прикріплені до Басівки, — кип'ятиться директор до Ништи — а виходить, що ви самі розбазарюєте робочу худобу.

— Що я можу зробити, коли приїхав сам Завразйзу й теж виступив на зборах проти коня, за трактори... Мене дивує — знизує плечима Ништа — чого мовчить товаришка Ганна? Чого ви не говорите про постанову СОЗ'у продати з сотню коней. Ви ж голова СОЗ'у, й повинні дати нам відповідь?

— А що ж робити, коли вони дійсно такі зайві?

Схвильовано цокотить Ганна. Вона ще не відчуває, що стала опорою для Ништи й своєю відповіддю гадає дати відсіч його намірам: — За умовою трактори робитимуть важчі роботи, а коні легші. Але в нас, так машина, як і коняка будуть повністю навантажені. Ми з роботою справимось. А зайвих коней нам непотрібно. Та й корму в нас не вистачить на всю худобу...

— Оце так-так... — хитає головою Кононенко. — Що ж тут обговорювати? Коли вже в нас під носом розбазарюються коні то що, робиться далі? Нарада, як ніколи, своєчасна. Тільки не

обговорювати, а таких голів, як Ганну під суд. І партійна організація займається цією справою. Може Ялісей Іванович і не знає постанови партії про утворення по колгоспах кінно-машинової бази, про поєднання тракторної тяги з кінною, але не знати цього агрономові, не знати цього членові партії Ганні — це неприпустима річ для організаторів великого колгоспного будівництва... Товаришка Гання буде й першу чергу відповідати за розбазарювання коней. Ми самокритики не боїмося. Ми більшовики й нещадно битимемо того, що спробує стати нам серед дороги... А вам, товаришку агроном, немає чого сипати нам піском у вічі. Ви добре знаєте, що таке кінна колона...

— Супряга... це все старе...

— Коли ви так думаєте, значить я помилився, значить ви постанови партії не знаєте, а для радянського агронома вони обов'язкові... Кінна колона — це не супряга. Машиново-кінна колона під керівництвом МТС є додаткова енергетична база — як це правильно визначає товаришка вчителька. Кінна колона організовується на 50 — 100 коней. Усі куркульські коні після розкуркулення. (а це ми зробимо на основі суцільної колективізації) перейдуть до кінних колон... Ясно, чи ні? Що ж тут обговорювати?..

— Чого це ви так рано сваритесь!? — ввічливо скидає капелюху Мозюпа. Він тільки що приїхав з району, як уповноважений Райвиконкому в Костянтинівській сільраді у засівній кампанії.

Мозюпа нарочито просив в Райвиконкомі, щоб йому дали знайому сільраду. Від'їжджаючи, з райцентру, він дав обіцянку районним товаришам довести на ділі, що він порвав з правим опортунізмом. Костянтинівці ж зовсім не чекали знову бачитися з Мозюпою та ще й з мандатом уповноваженого. Усі розступилися й дають йому пройти до столу. Він змороно сідає на ослін, а новенький портфель кидає на стіл...

— Ну, як у вас тут з засівною!?

— Хочемо охопити весь оцей масив... — діловито розповідає Курман і показує мапу, пляни. — Суцільно колективізуємо це все. Але тракторів замало, й ми збираємося організувати кінно-машинову станцію. У цій роботі рішатимуть справу темпи колективізації... Тракторні загони й кінні колони...

— Кажеш, кінну станцію хочете організувати!

— Мов би то так...

— Це зайве.

— Як то зайве!? — здригнувшись, перепитує директор. Він аж кухлика з кавою перевернув і схопився рукою за краєчок столу, щоб не впасти на голову Мозюпи. Навшпиньки стає та все хилиться в бік Мозюпи. Майже всі встали й напружено мовчки чекають, що далі говоритиме Мозюпа.

— Кажу вам — це зайве...

Мозюпа не сказав, а наче сердито витиснув ці короткі, холодні слова. Але помітивши, що всі, крім веселого агронома Ништи, незгодні з ним, починає поводити, але впевнено говорити:

— Який вам дурак дасть коня в чуже село!? Коли організовувати машиновокінну станцію, то значить доводиться зводити коні з цілої низки сіл до одного села... Це ж дурниця на сьогодні. Хто вам дозволить, і чи є рація робити? Я вже не кажу про те, що на 500, чи тисячу коней. ніде на весь район не знайдете відповідного приміщення. А організувати в окремому колгоспі кілька станцій — це ж дурниця... Створимо бюрократичний апарат, витратимо гроші, а сіяти нічим буде...

— Ти вже скінчив!? — на цей раз зовсім спокійно запитує дід Максим. Усі насупилися, декому стає ніяково, а дехто думає: „От тобі й Мозюпа!“ Юльця навіть кухлика з кавою відсунула від Петьки, щоб уважніше слухати Курманову відповідь.

— Ти облаяв наш плян „дурницею“, а насправді ось що виходить: машиново-кінну станцію організовуємо при кушці колгоспів. Це не значить, що треба до кушці зводити зі всіх колгоспів коні. Це робиться інакше. Станція складається з кількох машинно-кінних колон (в кожному колгоспі може бути кілька колон). Ці колони організовуються в кожному колгоспі. Усупільнені коні зводяться за оцінкою, за розрядом. Машиново-кінні колони поділяються на машинно-кінні бригади. Усю справу ремонтування машин і реманенту беремо ми й сусідній радгосп. Головне — це своєчасно дбати за підготовку колгоспних стаєнь, зібрати потрібний фураж, виділити на конюхів кращих колгоспників-ударників. Добре було б організувати курси доглядачів коней. Конюх — це той же тракторист. Як бачиш, роботи багато, а часу мало. Тільки ударні темпи забезпечуть нам територію МТС на 40 тисяч гектарів. До того ж машино-кінна станція зможе як слід організувати парувальний сезон. Відокремимо племінних кобил і придбаємо племінного жеребчика... Хіба це „дурниця“?

— На цьому можна поставити й крапку! От... — усміхається Петька й просить Юльцю дати ще кухлик кави.

Мозюпа мовчки киває головою. Бере свого портфеля й перед тим, як іти до сілради — кілька хвилин стоїть перед Курманом, вглядається в його обличчя. Бадьориться. Вийшовши на подвір'я, почуває таке полегшення, мовби то виліз із лазні. Це ніколи йому не був таким неприємним свіжий, весняний ранок із запахом недавно видоїного молока. А в голові — неначе в млині...

III

Другого ранку в Конюриній землянці розпочалася генеральна приборка. Звечора Марта не хотіла нізащо братися, бо в потягові наморилася й так напіводягненою впала на ліжку, що його нашвидку збив з дощок Конюра.

— А вечеряти будеш!? — запитує її Конюра. — Тут ось Хведько дістав, певне, в баби Довбних капусти, молока...

— Не хочу, голова чогось розболілася...

— Ну, спи... — підкладає їй у голови пінджака. Трохи одійшов і став проти неї.

— А хто ото біля сільради спиняв нашу підводу? — задумано запитує Марта.

— Мозюпа. Він минулого року в нас був за секретаря партосередку, потім виїжджав до району, наче б то був на курсах, а це повернувся знову до нас. Він тепер уповноваженим по засівній...

— Навіщо ж він тебе й Штанька затримував?

— Акта склав... Ніби-то ми зриваємо підготовні роботи до сівби...

— І ти підписав акта?

— І не думав.

— А агроном як?

— Не підписав.

— Що ж це буде!?

— Там розберуться... Нас посилала виробнича нарада МТС... Про мою подорож знав і секретар партосередку.

— Якого ж він біса чіпляється!?

— Каже, що я поїхав женитися...

Марта слухає й відчуває, що поїзду Конюри до Баштанки можна розцінювати по-різному. Вона підняла голову. Здавалося, що от-от заговорить, почне виправдувати Конюру, але чомусь мовчить. Така замріяна, й Конюрі здається, що її очі стали залізними кульками, які внесені з морозу до теплої хати й вкриваються краплями пари...

— Ти спи, а я сходжу до діда Максима, розкажу йому, пораджусь...

Конюра повертається до лежанки, де, розкрившись, спить його синок Хведько. Скубнув його люб'язно за вуха й прикриває рівною юбкою. Йде до контори, прикривши каганця.

Марта швидко заснула й спить мідним сном. А як прокинулася, то побачила, що вже й сонечко підбилося. Конюри немає. Але видно, що він уже показався: на стільчикові стоїть свіжа вода, а біля печі лежить оберемок соняшників, кілька кирпичин і віхоть соломи. Марта спішить протопити лежанку, нагріти окропу й перемити посуд. Миски й ложки такі забруднені, що довелося кілька разів міняти воду. Мие, шкрибе, чистить, витирає. Під ослоном, під ліжком цвіль, мокро, долівка з бугорками, в бруді. Лежанка, плитка певне вже давним давно примазувалися. На лежанці лежить неприбрана постіль Хведька. Він подався до школи. У головах на полу знайшла окулнок борошна, сухарів торбинку та з мішок картоплі.

— Ну де його оце все діти? — наче гніваючись і усміхаючись говорить сама до себе. І що далі порається—то більше сердиться. У голову лізуть думки:

— Оце так заміж! Чого мені треба було? Діти в інтернаті, їжа в громадській їдальні, робота на молодшій фермі... Чого мене приперло знову до оцих горщиків? Хіба ще мало кипіло в них моє серце!?

Рипнули двері, й сунеться вся затушкана стара бабуса. Це Довбниха. Вона, як немає Конюри—топить землянку, готує їжу для Хведька. Сьогодні ж вона прийшла подивитися на нову хазяйку.

— Іду та й думаю, чи ж правда, що Конюра привіз собі жінку? Так оце ви й будете його жінка!

— Оце вона й є...

— А я, дитино, баба Довбниха. Доглядала його горяку та все казала: „Женись, бо без жінки тебе й павук обснує... Да й же я тебе хоч поцілую... Ну як ця хата?

— А, знаєте, бабусю—будуй хату злободи, а в чужую не води, бо чужа хата, така, як свекруха... Сідайте.

— Таке-таке... Вона інколи й у свого тата не рідна хата...

Довбниха сідає й совиними очима оглядає Марту.

— Ти стрижена, чи що!

— Стрижена...

— Комуністка?

— Комуністка.

— І в бога не віруєш?

— Ні...

— А діти в тебе є?

— Двоє...

— Де ж вони?

— Залишились у колгоспі, в дитячих яслах...

— І не шкода ото?

— Їм було однаково, як я й дома була... Хіба артіль їх скривдить... А ви ж як, у колективі?

У колективі... — безнадійно махнула рукою стара Довбниха й розплакалася:—Чи воно й у вас так, як у нас?

— Про що ви питаєте?

— Чи суспілять і в вас корів?

— Ми організували молочарську ферму... Хто хотів, усупільнив, добровільно... Є такі, що своїх корів не усупільнюють...

— І їм нічого?

— Нічого... В артілі ж можна тримати худобу...

— А свиней?

— Усупільнили підсвинків, трохи купили в радгоспі — заводські—англійські... Є й свинарня, є й по дворах... Я сама мала таку хорошу Бундю... А це як їхала сюди—то передала те ж до свинарні...

— А курей?

— Курей не усупільнюють... Наша артіль тільки курчат з-під кооперативного інкубатора береться відгудовувати... Уже вибудували в колишніх куркульських приміщеннях пташарню...

— Бач, радянська влада у вас і в нас, а порядки, видно, неоднакові...

— Гадала на старість хоч пожити... Ну, думаю, оце наша влада настала. Кому, кому, а мені тільки жити. Повернувся з Врангелівського фронту мій Трохим, у хазяйство вкинувся. Придбали лошачка, коровку. Є й свинка вже, курей вигляділа... А то ж було по наймах ходили. Возила на собі сітки по всіх наших багатіях. Переживала й холод, і голод. Не раз і кров'ю підпливала... Тоді й мій покійний устрів. Усе землі добивався... Та й добився... Роз-

стріляли... А я з малим Трохимом де тільки й не жила: і в дочок, і по сусідах, і по наймах... Поневірялася, а підтримки ніхто ніякої. Хто не зустріне, той і коле очі:

— Це ж твоєму чоловікові так хотілося... А вже як почалася ця революція—то син пішов у партизани й знову мене тягали... Як прийшли німці то хтось і доніс... Так вони як прилетіли, наче агели які... З ними й козаки... кричать: „Кажі де син, бо всіх до колиски виріжемо“... А Маринка, моя внука, саме тоді в колисці ще була... І моя ж ти ненька. Один кричить—ставай на коліна, а другий суне револьвера у рот... Отак я за свого Трохима перестраждала... Бувало, переберуть усі нитки та все шукають його. А вже як з'явився Махно, то внучка моя бувало й каже:

— Мамко, я не скажу, що я Довбнева, а скажу, що я Шкілева...

Махновці спалили й поганеньку хатку, так що zostалися були так, як оце й Конюра... Як утихомирилося, забрали в багачів оці городи... Добряча, вже далі нікуди, земелька... Почали організовувати колектив... Наладилосся... вже тракторами нам і озимку посіяли... А це знову до комуні тягнуть... І навіщо ото дають владу таким, як Мозюпа?...

Ввійшов Конюра.

— Доброго ранку! Що тут за суперечки—й кладе на стіл два оселедці, цукор і крупу...

— Бабуся комуні боїться...

— Хе-ге-е... Коли б комуну нам організувати таку, як ото я бачив під Сінельниковою, то вам бабусю тоді й умирати не хотілося б...

— Торбу надіну, попід віконню піду, а в комуну не піду...

— А ви роздягайтеся, та вип'ємо вишневого чаю... Попарите собі живіт і про комуну вам розкажу... Не брехні, а те, що бачив на свої очі...

— Ні. Пийте собі на здоров'я... будьте щасливі, як весна, а багаті, як земля... Піду ж я й розпитаюся ще біля кооперації...

Тільки сіли снідати, як увійшов сільвиконавець і просить Конюру розписатися на сповіщенні сільради.

— Так ви ж не баріться, на вас чекають, приїхали з району...

— І я піду з тобою... Зайду до партосередку, візьмуся на облік...

— Як хочеш, ходім...

— А що там у сповіщенні написано?...

— Приїхав слідчий Нарсуду й для чогось викликає...

— Як розуміти цей виклик?

IV.

Усі три Костянтинівські СОЗ'и ще до приїзду Мозюпи злилися в один. Це було зроблено з доброю підготовною роботою. Не мало попрацювали над цим машинотракторна станція, партосередок і такі товариші, як Конюра, Смерека, Перепелиця, Дробот, Петько й товаришка Ганна.

На голову висунули Ганну, яка перед цим тільки но повернулася з курсів колективісток.

— Вона пройшла курси, так що її голова цю роботу знесе...

— Та й на розмову прийма. Коли хочеш, тоді й заходь до неї, розкаже й підвеселить... Не горда, бо своя...

Одна тільки й причина, яка викликає сумніви — це її кохання до Шкіля. Шкіля після перегляду справи суд виправдав. А сталося це через те, що лікарі — приятелі Шкіля — визнали діда Кашику хворим на параною. Коли Вищий Суд одержав лікарську посвідку про стан здоров'я діда Кашики — то вернув справу про засудження Шкіля й інших на новий розгляд у новому складі виїздної сесії Окрсуду. Після цього розгляду визнали, що дід Кашика безпідставно обвинувачує Шкіля й себе в підпалі Конюриної хати.

— Як це так?.. — хвилюється дід Кашика — я робив злочин, і мене виправдовують... Шкіль наш лютий ворог, і його виправдовують? А може я дійсно ума тронувся? Якусь параною видумали... І скільки вже після цього дід Кашика не турбувався, що він же з старшим сином Шкіля спалив хату Конюри, що Шкіль намовляв це все робити, щоб зірвати організацію МТС, але ні прокуратура, ні РСІ, ні преса не звертали уваги... І тепер Шкіль цвіте маком. Ще йому просторіше стало, як прийняли до колгоспу. Шкіль і тут зумів зманеврувати, припишекти на деякий час, прикинувшись добряком. Частину свого майна ще до вступу роздарив найбільшим і тим, що в ньому наймитували.

— Тепер я пролетар — усміхається до Ганни. Ти мені тільки скажи, що може бути, як дізнається партійний комітет, що ти мене кохаєш? Що ти їм скажеш!?

— Все можна, тільки обережно... — з ніяковим, нарочитим сміхом відповідає Ганна.

— Це ти говориш, не подумавши...

— Я не міщанка, й не ховатиму своїх природніх почуттів до тебе.

— Знов не про те говориш. Ти мені скажи, чи я для тебе куркуль чи просто людина.

— Я люблю яблука плямуваті. Вони хоч і плямуваті, але солодкі... — Знову скочила на вуста Гонни роблена усмішка.

— На твою філософію може бути така відповідь: „Яблуко зверху красиве, а всередині червиве!..“

— Чого ти в'язнеш? Мені ось виробничого пляна треба закінчити, ввечері розглядатимемо його на виробничій нараді, а ти пристаєш...

— Милости прошу — як годі то й годі. Одне ще прохання, й піду справляти місток.

— А що таке?

— Лемішка просив мене спитати, чи даси йому авансу карбованців з двадцять...

— Ніяких явансів... Он кредити не сплачені... Векселі йдуть у протест...

- Та в нього ж хлопчик до школи ходить, і взува порвалася...
- Шкільна рада має фонд для дітей бідноти...
- Та ти тільки подумай — просить же не куркуль, а бідняк...

Клясовий підхід...

Ористарх Іванович? — гукає Ганна рахівника, який працює поруч у кімнаті. — А як там на роботі Лемішка Кіндрат?

— Кіндрат Іванович?...

— Так...

— У табелі нічого не значиться... А так він завжди сидить під кооперацією й покурює... Що вже тільки й не робили, а він ні за холодною водою...

— Ну добре — говорить Ганна до рахівника — зробіть мені виборочку про невиходи на роботу — треба буде поставити й це питання на виробничій нараді...

— І ти ото в серйоз одмовляєш Лемішці?... — ластиться знову Шкіль.

— Ну щоб ти зробив на моєму місці!...

— Милости прошу... Лемішка бідняк? Бідняк. Клясовий підхід для кого треба робить? Для нього. Ну не двадцять, а 10 карбованців би дав. А щоб це було законним, щоб потім самому не відповідати, на наймитсько-бідняцькій групі поставив би питання про тимчасову допомогу бідноті, як опорі колгоспного руху...

— Ну й дипломат же з тебе!... У живі очі брешеш...

— Так даси!?

— Хай сам прийде, я ще з ним поговорю, а там видно буде...

Зоставшись самотньою, Ганна схилилася над виробничим пляном, але думки, мов осот озимину, забив... Дивиться на баянс робочої сили, на плянові завдання весняного посіву, а з думки не сходять Шкіль.

— Як розуміти моє кохання!?

— Політичну роботу я веду витримано? Витримано. Хіба він не здав своїх хлібних лишків? Здав. Натиснула на нього ще сильніше, ніж на Ощурку, бо всім би стало ясно, чого я на Шкіля не тисну... Кононека й Петька так і хапаються, коли я виступаю й крию Шкіля... Вони не вірять, що я Шкіля перевиховую... І громадську ж роботу я виконую не гірше за Конюру, Кононенка Цехмейстренкову, вчительку. Доручену справу я виконую сумлінно, з захопленням. Виходить, що й тут я бездоганна. Тепер я керую величезним колгоспом. У газеті, навіть писали, що, порівнюючи з іншими, наш колгосп один з кращих по-району... Що ж виходить? Коли мене розглядати з цього боку — то я нібито бездоганна... А от у домашньому своєму житті в мене повна дезорганізація... Полюбила Шкіля й не можу повірити, що він нам ворог... Як мене вважати?! — Ганна знову перегортає сторінки виробничого пляну, довго щось пише до блокноту й знову замислюється, нітиться...

— Партійна й громадська моя робота видна, а до особистого життя зась... — Ганна, мов би то вийшла на високу гору й сідає: відпочити.

— Хай його маму мордує...

Виходить, що Ганна ще в своєму особистому житті не знайшла пролетарських рямок, з яких побачила б, що любити чи перевиховувати ворога — значить зраджувати інтересам пролетаріату та його союзникові — революційному селянству — колгоспникам. Не допоміг Ганні й партійний осередок розібратися в побутовому питанні. Тільки Петько одного разу до півночі сперечався, та так і не переконав, чому клясового ворога треба нищити, а не перевиховувати...

А Шкіль вертуном перекидається в колгоспній блакиті. Він од Ганни йде прямо до кооперації, де група ледарів витирає піджаками руді, запльовані й уквітчані бичками стіни...

— Кажеш, закурюємо... А, Кіндрат Іванович?

— Діждала сучка помочі, сама лежить, а цуценята гавкають... То так оце й мені в колгоспі...

— Нічого, нічого, Кіндрате, Івановичу... Миша в стіжку не загине... А товару ще не привозили...

— Та привезли... Тільки не для нас...

— Як то так?

— Ми вже їм не потрібні... Потрібні були, як Перекоп брали, а тепер нас одсувають, у чергу ставлять, та ще й за готівку...

— Політика... Ти Кандрат Іванович, хоч і на Перекопі був, а мабуть у Сиваші й ніг не замочив...

— Хто, я!? Та я правофланговий був.

— Так того ж тобі й перше місце.

— Місце хоч і перше, а без грошей воно не миле... Ну, як там наша правительша, чи думає що дати, чи ні?

— Говорив... вона казала щоб ти сам зайшов... Ну звісно, я сказав, що ти будеш у бригаді Ялисея Івановича по ремонту містка. Казала: „Раз так то з десятку дам“... Іди й проси десятку, а завтра підемо на Червону Балку містка лагодити...

— Та й спасибі ж тобі. Титаки про нашого брата не забуваєш...

— Милости прошу... Я ж ще з своїм батьком ярмакував. Ото ще був чоловік... Як заїхали до поміщиці Редьчихи сінокіс купувати... Торгували, торгували, але не вступає, канальська баба... Сіли чай пити, а поміщиця й каже: „Пийте з лимоном“... А твій батько взяв цілий лимон, порізав у шклянку і каже до паничів, „а ну хто з вас вип’є сорок шклянок?“

— А ти вип’ш?

— Вип’ю...

Дішло до того, що поміщиця сказала: „як вип’єш, то задарма віддам сінокіс“. Так він ото зрізав цілого лимона, натовк його що ж ти думаєш?... випив сорок шклянок...

Отак ставить себе Шкіль між колгоспниками. Виробляє він трудоднів проти інших начебто найбільше.

— Що — то значить, як хазяїн — то і в колективі з нього діло — таку розмову точать родичі на чолі з Шепелихою.

А я оце була в його бригаді — ремонтували стайню. Так наша бригада найраніше кінчила роботу. „Дівчата“ каже Шкіль — хіба

це вам первина чистити стайню. А ну покажіть роботою, до якої з вас старостів посилати... Сміємося й робимо, весело було, не чулися, як і роботу скінчили...

— Добре й робить, як усі дружні. А як так робить, як ото Лемішка, то мабуть, не приробимо й на платочка, а не то що на спідниці...

— Як бідний, то всі за дурного мають, бач — заперечує баба Кашичка. — Та тільки личко, а всередині, звичайно, куркуляча морда...

— Та що ви... в нас з ним особисті рахунки.

Отак поставив себе Шкіль у колгоспі. А ще більше ввійшов у пошану, коли свого будинка подарував колгоспові під дитячі ясла. Сам же перейшов жити до далекого родича — маломітного середняка, що живе недалеко Шепелихи.

Це сталося після того, як старший син Шкіля — Олекса, повернувшись з Бупру, виїхав з своєю родиною на Донбас. Молодший син бездітний — так ще на три душі досить і однієї родичевої хатини.

— Хоч і гірше, але житимемо ні кляті, ні м'яті... А пройде завірюха, тоді ми своє надолужимо... — відповідає Шкіль на незадоволення сина...

— Коли так жити, то краще й мені тікати на шахту...

— Молодий ще ти синок, а дотого ж і дурненький... Для кого ж я оце все роблю? Попрацюєш з рік у майстерні МТС, а там посвідочку в руки й поїдеш до центру й нам допоможеш. Хіба воно так буде? — Уже краї підходять, комуністи шамотяться... Почнеться війна, а ти вчитимешся... А тим часом ходи, як лин-подну. Як не тут, то в центрі й до партії пролізеш... А Присьді скажи, щоб вона не корчила з себе бублешницю, а за роботу бралася... Я говорив з головою колгоспу: як організують молодчарню — то вона тоді туди перейде... А ти нюняєш... Та ми в трьох і трудоднями собі вигонимо на три роки харчів...

Після такої розмови з батьком і Пантюша веде „свою“ лінію, б'ється за батькову „точку“. Він хоча й добре письменний — скінчив двокласову школу й рік був у вищій початковій школі повітового міста — але тепер не кидається до контори, а став спочатку за чорнороба в майстерні МТС, а це вже й на слюсаря готується... Громадську роботу виявляє в стінгазеті, її видає раз на місяць комсомольський осередок.

Орган ЛКСМУ — це лише вівіска, а робить газету позапартійний завідувач сельбуду. Іноді приходять жінка Ништи й допомагає розмальовувати. Пантюша спочатку тільки писав друкованими літерами газету, але поволі й сам став за „активного сількора“, і де можна шкодив.

Отак Шкіль з сином маскуються, ведуть свою лінію, б'ються разом за свою „точку“. Коли ж Конюра повернувся з Баштанки, то Шкіль подумав: „Конюру треба обходити... Краще одступити, а потім уже, вибравши момент — накинутися на нього“... Щоб не

попадатися на очі Конюрі — сидить Шкіль у хаті начеб то хорий. А кому, кому, а Шкілеві довідку лікарі дадуть.

— Трохи звикнеться — то так і пройде... — думає собі Шкіль про Конюру й злість бере: „Чом ми його не вхекали?!“

А коли почув, що Мозюпа непрхильно ставиться до Конюри, — то не обминув і це використати.

— Пантюша, а йди но сюди... Кажуть, що Конюра їздив жени-тися аж до Баштанки. а виробнича нарада колгоспу спить, не го-тується до сівби... Чому ж у стінгазеті немає!?... Коли б я був за редактора, то я видав би екстреного нумера газети...

— А я й не туди... Біжу... Спасибі, що сказали.

— Пантюшо, тільки ж голову май на в'язі... Віршем не пиши, бо дізнаються, чия це робота... Зайди до Марії Андріївни й умовся з нею про карикатуру: „Конюра з жінкою випиває, а виробнича нарада спить“...

Другого дня, після того, як наслідчий зробив допит Конюрі в справі зриву підготовчих робіт до сівби, вся Костянтинівка чи-тала стінгазету, сміялися з карикатури про Конюру з Мартою. Коли приїхав сам секретар райпаркому ознайомитися з підготов-кою до сівби, то Мозюпа підвів секретаря до стінгазети й у роз-мові підкреслює:

— А ти кажеш, що я помилився в оцінці Конюри. От тобі факт...

Конюра від хвилювання, гіркої, незаслуженої образи, перечитує кілька разів екстреного нумера газети й тільки ногою крутить, а ціпком ковиряє ще мерзлу порепану дорогу:

— От тобі й маєш!?

(Далі буде)

Й. Г А Н С

ШЛЯХИ ПЕРЕБУДОВИ

ВСІ, хто уважно читає бодай газети, в яких вміщуються основні постанови, директиви партії та провідні статті, прекрасно знають яку, надто останнім часом, наша партія приділяє виключну увагу питанням літератури. Останніми місяцями і на сторінках „Правди“, і на сторінках Центр. органу КП(б)У—„Комуніста“, а також „Комсомольської правди“ і „Комсомольця України“ ми мали цілу низку провідних директивних статтів про завдання перебудови пролетарського літературного фронту. Це було і до пленуму Раппу і Вусппу і після пленумів. Товариші, що працюють на полі пролетарсько-колгоспної літератури, помилилися б, коли б вважали, що все те, про що партія говорить, ставлячи вимоги до пролетарської літератури, що це все стосується лише пролетарської літератури, а їх, тобто письменників, що належать до інших літ. організацій, це не обходить. Безперечно глибоко помилкова була б така думка. Пленум „Плугу“, який зараз відбувається, теж є пленумом перебудови, як і пленуми Раппу і Вусппу, що відбулися кілька місяців тому. В основному, в основних принципових настановах перед пленумом „Плугу“ стоять такі ж завдання, які стояли перед пленумами організацій пролет. літератури, ВОАППУ—провідної Всесоюдної організації пролетарського літературного фронту, найближчої до партії літер. організації, про що відзначалося у відповідних парт. документах.

Про потребу перебудуватися і тут, на пленумі говорилося багато, але, на жаль, товариші мало визначали конкретно, як вони розуміють завдання перебудови. Доповідь, яку ми слухали від тов. Пилипенка, як справедливо визначили окремі товариші, в основному викрила ті основні хиби, помилки і збочення, що були в роботі організації—„Плуг“ і „Трактор“. Треба сказати, що „Трактор“ взявся витягти „Плуг“ з того стану, в якому „Плуг“ опи-

*) Зі стенограми виступу на пленумі „Плуга“.

нився, і цьому заслуга „Трактора“. Проте взявшись за витаскування „Плугу“, „Трактор“ у своїй роботі теж припустився серйозних помилок.

Про них я ще скажу. Візьмемо т. т. невеличку стару фразу тов. Пилипенка і порівняємо з тим, що ми вчора чули від нього ж, і нам стане ясно наскільки старий „Плужанський“ провід, зокрема керівник цього проводу товариш Пилипенко на сьогодні усвідомили те, чого вони протягом довгого часу не усвідомлювали й не хотіли зрозуміти. Пилипенко говорив про „Плуг“ таке: „Куркулячі твори там (себто в „Плузі“) ніхто не бачив, і не побачить“. От таке безапеляційне твердження ми мали від товариша Пилипенка. Такі й подібні твердження Пилипенка та тих, що в „Плузі“ були одностайними з ним, аж до даного пленуму ними не були скритиковані. Вчора він таких тверджень вже не припустився, ви всі це знаєте, але ж те, що він свого часу спроможний був так ставити питання свідчить про те, що він дуже хорів на клясову сліпоту, на брак клясової, більшовицької пильності щодо одвертих і прихованих клясових ворогів усередині організації пролетарсько-колгоспної літератури, на чолі якої він стояв. Редакційна стаття „Комуніста“ — „За велике більшовицьке мистецтво“ так ставили питання про причину відставання літературного фронту і потреби перебудови:

„І треба сказати одверто, що літературні організації, їхній провід відстав у розумінні цих завдань, не спромігся справді по-бойовому перебудувати свою роботу, згідно з вимогами, що їх ставить партія, робітнича кляса, країна успішно будованого соціалізму. Літературний пролетарський фронт відстав від цих завдань, від вимог країни, що вступила в період соціалізму, відстав від підвищених вимог пролетаріату, широких мас, активних учасників соціалістичного походу, будівників соціалізму, не спромігся дати збірного типу творця більшовицьких темпів, того нового типу, який, за проводом партії, в боротьбі за реалізацію пляну великих робіт, обернув працю на справу честі, доблесті, героїства. Це відставання особливо гостро відчуває ленінський комсомол — ця молодеча армія будівників соціалізму, що стає вирішальною силою на виробництві. І ленінський комсомол устами тов. Косарева, „Комсомольской Правди“, „Комсомольця України“ поставив на всю широчінь вимоги до літератури, поставив на всю широчінь питання про поворот пролетарських літературних організацій лицем до комсомолу. Зроблено це цілком правильно, вчасно“.

Отже річ іде не тільки про Вуспп, а про літературні організації. Не зважаючи на те, що ці вимоги до літературних організацій від партії, від комсомолу, від центральних органів партії і комсомолу зроблено багато місяців тому, — „Плуг“ у своїй практичній організаційно-творчій діяльності безперечно не спромігся зробити для себе з цього відповідні висновки. І це є причина того, що на даному пленумі здебільшого доводиться говорити тепер таке, що є присутнього повторення того, про що говорилося і писалось багато місяців аж до сьогоднішнього дня. Що ж заваджало потрібній перебудові

„Плугу“? Що йому заваджало по-більшовицькому заходитися коло справжньої перебудови? Насамперед тягарем, путами на ногах „Плугу“, всієї організації пролетарсько-колгоспних письменників, як справедливо зазначив т. Хвиля на останній нараді в справах „Плугу“, є той „старий плужанський мотлох“, який перебудові заваджував. До цього ще й неусвідомлення низки неправдивих, хибних, шкідливих позицій, що їх посідав „Плуг“ в минулому, і яких „Плуг“ не зрікся своєчасно аж до останнього пленуму. Вся та дискусія, яка відбувалася в „Плузі“ протягом останніх місяців, часто-густо переключалася на гризню, на організаційну метушню, на внутрішні, особисті суперечки, замість того, щоб поновому керувати всією організацією, замість працювати над цілковитою перебудовою пролет.-колгоспн. літератури відповідно даному етапу соц. будівництва. Під старим плужанським мотлохом треба розуміти те, про що тут товариші згадували; так зване розуміння „Плугу“, як революційно-селянської організації, організації культурницької, з завданням „масовізму“, а потім і „неомасовізму“, про що згадував і тов. Пилипенко. Вінцем усьому була правоопортуністична практика останнього часу, яка характеризувала діяльність ЦБ „Плугу“, що тепер теж визнали і т. Пилипенко і т. Штангей. Правоопортуністична практика полягала у невмінні і в небажанні перебудуватися і сприяти тим новим творчим силам, тим новим кадрам, що прийшли до літератури; за недбання призовників-ударників, які вимагали від „Плугу“ відповідної перебудови, зокрема вимагали, щоб „Плуг“ повернувся лицем до вимог цих нових кадрів. Т.т. зі старого плужанського проводу не тільки не сприяли, а інколи й заваждали здійснити цю, конче потрібну умову перебудови. Все це безперечний факт, який ми мусимо суворо засудити.

Товариші, завдання перебудови по лягає не тільки в тому, щоб з тою чи тою повнотою викрити наявні помилки, ще раз і ще раз підкреслити шкідливість тих чи тих тверджень і хиб в роботі. Основне завдання полягає в тому, щоб поруч з більшовицьким викриттям, цілої системи помилок, шкідливих тенденцій і концепцій, які були в діяльності „Плугу“, домогтися того, щоб пов'язати цю роботу з другою, не менш важливою справою, справою *висунути поруч з цим позитивну програму дій надалі*. Позбавляючись старих пут, що заваждали перебудові, треба намітити *позитивну* програму дій, а для цього потрібно розуміння, чітке усвідомлення тих завдань і тої перспективи, що зараз є перед цілою нашою радянською країною, що досить чітко підкреслено ухвалами XVII партконференції. І коли річ про це йде на пленумі організації пролетарсько-колгоспних письменників, то треба насамперед зупинити увагу пролетарсько-колгоспних письменників і цілої організації на питаннях класової боротьби на селі другої п'ятирічки в зв'язку з основними настановами XVII партконференції. Це треба зробити тому, що тези до XVII партконференції, робота і ухвала XVII партконференції дехто тлумачив

і тлумачить неправдиво, шкідливо, з „лівацькими“ закрутами і право-опортуністичними збоченнями. „Лівацькі“ закрути полягають в тому, що дехто вважає, ніби основні політичні настанови XVII партконференції треба розуміти, як такі, що протягом другої п'ятирічки якщо не першого року, то мовляв хай в другий, третій рік п'ятирічки — вже не потрібна держторгівля, а можна перейти до прямого продуктообміну. Вони ж — „ліваки“ заперечують вагу й значення госпрозрахунку, ролю грошей, „контроль карбованцем“. Всу-переч чітким настановам і директивам партії, ці закрутники, ллючи воду на млин ворога, заперечують артіль як основну форму колективного господарювання на даному етапі. Замість боротися за організаційно-господарське зміцнення колгоспів на дійсній їх артільній стадії, вони перестрибують через артіль прямо до комуні.

В постанові ЦК ВКП(б) від 4-ІІ-32 року „Про с/господарські заходи щодо організаційно-господарського зміцнення колгоспів“ твердо визначені організаційно-господарські заходи, що мають призвести до дальшого розвитку соціалістичного господарства на селі.

Насамперед, ЦК застерігає, що „спроби штучно прискорити перехід від артільної форми колгоспів до комуні на теперішній стадії розвитку колгоспів є серйозна небезпека“. Проти цієї небезпеки, проти „лівацької“ спроби перестрибнути через артільну форму колгоспів треба розпочати рішучу більшовицьку боротьбу, бо „завдання організаційно-господарського зміцнення колгоспів це тепер, насамперед, завдання розвивати і зміцнювати артільну форму колгоспів“.

У відповідній модифікації такі закрути, такі нотки були і серед окремих пролетарсько-колгоспних письменників щодо існування надалі організації пролетарсько-колгоспних письменників, мовляв: „пора вже ставити питання про непотрібність видачі існування окремої організації пролетарсько-колгоспних письменників; що замість цього повстає, мовляв, потреба в консолідації всіх письменницьких сил в одну пролетарську організацію ВОАП, на Україні — ВУСПП“. Такий заскок був, такі перестрибування мали місце і навіть зв'язували здійснення цієї теорії з даним пленумом, з тим, щоб в ухвалі пленуму так і записати. Ми сьогодні цього прямо не чули тому, що, очевидно деякі товариші вже усвідомили хибисть такого погляду. Але, я це говорю для того, щоб підтвердити, що такі „лівацькі“ закрути мають місце не лише загального порядку щодо перспектив розвитку будівництва соціалізму в цілому, але у відповідній модифікації це мало місце і в організації пролетарсько-колгоспних письменників.

Права небезпека, яка є і лишається основною на даному етапі, полягає в тому, що окремі товариші вважають, ніби перспективи другої п'ятирічки свідчать про те, що взагалі все буде йти тихо, мирно, що буде „плавний хід розвитку“. Щодо цього т. Молотов каже:

„Це не може відбуватися рівно, самопливом, — це може статися лише в запеклій боротьбі з рештками капіталізму на селі, лише в боротьбі за організаційно-господарське зміцнення колгоспів, отже

в боротьбі за перероблення вчорашніх дрібних власників, а сьогоднішніх і завтрашніх колгоспників на свідомих і активних будівників соціалізму. Дрібнобуржуазні вагання серед селянської маси ще будуть, вони неминучі в окремі моменти й в окремих районах. Ці вагання особливо даватимуться взнаки там, де наша робота недостатня, а куркуль і буржуазні елементи активні...“.

Я змушений буду звернутися ще до деяких документів, зокрема до „Правди“ і навести окремі місця саме з приводу цього питання — класової боротьби другої п'ятирічки. Хочу насамперед нагадати про те, що Ленін говорив про наш час, про час диктатури пролетаріату.

Ленін говорив, що „диктатура пролетаріату єсть упорная борьба, кровавая и безкровная, насильственная и мирная, военная и хозяйственная, педагогическая и административная против сил и традиций старого общества“. Він підкреслював, що сила привички десятків мільйонів, страшна сила. І дійсно: коли ми візьмемо настанови XVII партконференції про потребу „подолати пережитки капіталізму в економіці та свідомості людей“, то само тут розуміється те, що мав на оці Ленін, говорячи про „сили привички й традицій“.

Що буде з класовою боротьбою насамперед останнього року першої п'ятирічки і протягом другої п'ятирічки і навіть, коли кінчиться п'ятирічка? Наведу російський текст з оригіналу:

„Какова будет расстановка классовых сил в деревне?“

В 1932-33 г. мы в основном закончим коллективизацию и ликвидацию кулачества как класса. Но это еще не означает ликвидацию классов — это нужно твердо помнить. Коллективизация еще не всюду полностью закончится. Да и колхозное крестьянство в это время (1932-33 г.) еще не перестанет быть классом. Разве у колхозного крестьянства в 1932-33 г. будет тождественное отношение к средствам производства, как у рабочих к средствам производства на предприятиях?...

„Мы имеем сейчас в колхозах элементы классовой борьбы. Они идут по линии едоцкого принципа распределения доходов, по линии попыток противопоставить местнические интересы общегосударственным, они идут по линии попыток кулачества и подкулацких элементов сорвать расширенное воспроизводство в колхозах, сорвать колхозное производство.“

Отсюда очевидно, что борьба за социалистическое перевоспитание колхозников должна носить и экономический характер и характер идеологического воздействия. И эта борьба представляет собой своеобразную форму классовой борьбы“...

„...Борьбу за окончательную переделку психологии миллионов мы не закончим к концу второй п'ятилетки, когда будет уже построено социалистическое общество. Мы к концу второй п'ятилетки ликвидируем классы, но люди — представители бывших классов — останутся и сила привычки миллионов, десятков миллионов будет давать себя чувствовать“. („Правда“, Л. Мехлис — „Вторая п'ятилетка и ликвидация классов“).

Бачите. Навіть другої п'ятирічки ця боротьба ще не буде закінчена.

„Наконец, нельзя забывать и того, что бывшие кулаки и торговцы, бывшие чиновники, бывшие активные участники борьбы против пролетариата — разве эти группы не сохраняют еще остатков своих старых идей, разве все они забудут о своих старых привилегиях.

К концу второй пятилетки мы построим социалистическое общество. Но, как совершенно правильно отмечается в программе Коминтерна, при социализме „разделение труда, т.е. закрепление определенных трудовых функций за определенными группами лиц, еще не изжито, и в частности, еще не уничтожена в основном противоположность между умственным и физическим трудом. На лицо имеются еще, несмотря на уничтожение классов, остатки старого классового деления общества, а, следовательно, и остатки государственной власти пролетариата, принуждение, право... Не уничтожена и не изжита целиком противоположность между городом и деревней“.

Отсюда следует, что во второй пятилетке и к концу второй пятилетки классовая борьба в ее своеобразных, модифицированных формах несомненно будет продолжаться. Это не должно затушевывать того *основного* факта, что классы в нашей стране будут *окончательно* ликвидированы, и Советский союз превратится в неприступную крепость международной пролетарской революции... („Правда — там-же).

Звидси видно, що і на кінець другої п'ятирічки класова боротьба в своєрідно модифікованих формах ще буде.

Я насмілюся таку довгу цитату навести для того, щоб цим матеріалом довести фактичні перспективи, які стоять перед цілою нашою країною і які уроки для себе має винести з цього кожен пролетарсько-колгоспний письменник, раз саме про перспективи на полі його діяльності — про класову боротьбу, зокрема на селі, іде мова.

Отже, товариші, класова боротьба в країні не тільки не послаблюватиметься, а набирає і набиратиме нових форм і на окремих ділянках, окремих моментів, ще більш загострюватиметься. Усвідомивши як слід ці перспективи, треба далі викривати все вороже, що було і є в роботі окремих письменників, як і в роботі цілих письменницьких угруповань. Все вороже, всяку контрабанду, пристосовництво і, не менш шкідливе, лякування і схематизм в творчій діяльності, в творчих методах роботи письменників, треба подолати, нищити й нещадно трошити класового ворога у всіх його проявах. Опановуючи разом з цим марксо-ленінську теорію, борючись за генеральну лінію нашої партії, виборюючи діалектично-матеріалістичну творчу методу, пролетарсько-колгоспний письменник йтиме в ногу з нашими життям, но відставатиме від вимог доби соціалізму,

Я мушу [й собі] зупинитися на кількох персонах, про яких

уже згадували В зв'язку з питаннями творчої методи в зв'язку з завданнями, що стоять перед пролетарсько-колгоспним письменниками щодо опанування творчою методою діалектичного матеріалізму, мені доведеться зупинитися на декількох особах, а саме: на Ревякіні, Гуменній, яку згадували тут більш ніж треба, і на тов. Божкові. Я це роблю для того, щоб ще раз підкреслити і довести, що мало мати добрі наміри, як про себе тут говорив Божко, мало бути членом партії (не „походженням“, зничайно, як сказав Божко); треба мати партійний світогляд — пролетарський світогляд. Треба глибоко, не декларативно опанувати теорією Маркса-Леніна-Сталіна, а як слід переварити це в своїй голові і лише тоді можна говорити про застосування діалективно-матеріалістичної творчої методи в своїй роботі.

Божко, хотів він того чи не хотів, але навіть тут, викриваючи, не досить чітко і не повно, свої помилки основного свого твору — „В степах“, — припустився і тут хибного трактування. Він одірвав творчість від світогляду, він сказав так: „Писав я як письменник, а глянувши як комуніст, помітив, що наробив“... У нього виходить так: „Коли я як письменник писав, так я був захоплений емоціями і матеріалом“... (який, до речі, панував ним, а не він опанував матеріал). „Світогляд“ же десь був у стороні, не в ньому, а коли вже було написано, коли було видруковано і коли його пощипали, то Божко одразу десь найшов світогляд, згадав собі, що він комуніст, „глянув як іомуніст“ і тоді зрозумів, мовляв. Тут треба поправочку внести таку, що писати треба, не просто, як письменнику, а як партійний письменник, і дивитися треба, як письменний партієць, не відриваючи творчості від світогляду; не відриваючи одно від одного, бо цього не буває, і цього у вас, т. Божко, не було, а ви просто не опанували пролетарського світогляду, — теорії Маркса-Леніна-Сталіна — тоді, коли писали, а, значить, були під впливом ворожого нам світогляду, — значить не взагалі світогляд „був десь в стороні“, а був в стороні *наш* світогляд — марксівській світогляд.

Ну коли ми так можемо говорити про Божка, то, звичайно, про Гуменну так говорити не можна. Це дає підстави Божкові бути незадоволеним і ображатися що його, так би мовити, валять в одну кучу з Гуменною в тій статті з „Молодого Більшовика“, яку він наводив. Треба зуміти відрізнити одне від одного і всі помилки у різних письменників з різним в основному світоглядом, — не підводити під одну рубрику. Треба зуміти відмічати різницю, бо коли ми візьмемо Гуменну, то річ тут іде про таку письменницю, про яку ніколи інакше не доводилось говорити, як про таку, що своїми творами, хай невеликими, інакшого поводу для характеристики її, як куркульської писменниці, не давала. Візьмемо „Кампанію“ яку видано 31 року, де Гуменна малює радгоспне будівництво, беручи за приклад великі радгоспи на Херсонщині. Ми знаємо, що основне завдання, коли ми пишемо про радгоспи і колгоспи — це показати перевагу цієї соціалістичної форми господарювання над старими дрібновласницькими формами, поміщицькими формами. У Гуменної

малюється тах, що навряд чи викличе симпатію до радгоспів у трудящого селянства тим паче у людей, що необізнані з суттю радгоспного будівництва, суттєвою стороною, відмінною стороною нашого радгоспного господарювання від старої поміщицької економії. Вона, наприклад, малює як приходить робоча сила найматися в радгоспи, і пише таке:

„... Виявилося, усі оці гулящі люди — прийшли найматися на роботу. Деякі вже оббивали боки тут другий день, що директор і заступник його кудись поїхали.

Отак і сплять хто де. Там, між лісоматеріалом можна підпочувати тільки, щоб міліціонер не примітив.

Так то гарно приймає їх радгосп“*) (!) (підкресл. скрізь наше. Й. Г.).

Отже, мовляв, краще не їхати найматись в радгоспи.

А що саблю несе радгоспне будівництво, за Гуменною? Це не що інше, як:

„... Картина руїни цілих селищ та хуторів жахала його (Жупинаса — одного з героїв повісті Й. Г.). Здавалося, *пройшла цим краєм якась зубна війна, набоями з літаків позаяла села, газами отрупними винищила люднй, так жертво визирає краєвид*. (!)

Тільки рівний зелений килим пшениці облямував мертві (!) села. Аж моторошно!“ **)

Ось яку „емоцію“ викликає радгоспне будівництво у письменниці, яка теж хотіла зватись пролетарсько-колгоспною. Від нашого соціалістичного будівництва, соціалістичної реконструкції села Гуменній „Аж моторошно“. Ясно без коментарів. (З місця: вона не бачила радгоспу!). Ні, бачила, я припускаю, що вона бачила, але бачила і дивилась на радгоспне будівництво — на радгоспи і колгоспи очима клясового ворога. Гуменна навіть намагається довести, що вона, так би мовити, позитивну організаційну ролю здійснювала їдучи по радгоспах, хомунах тощо, бо свою книжку „Ех, Кубань. Кубань, хлібородная“ вона закінчує знаєте чим? На передостанній сторінці вона подає такий діалог:

„—... тільки що мені не подобається, — чого в вас їжа скрізь?

— Правда, правда, це ви добре підмітили!

Добре, що ви оце написали, *тепер* ми на зборах поставимо...

— А то, скільки не кажи, то не обрахують вніманія, — підхопив ще хтось“ ***).

От бачите, досить було Гуменкій приїхати в комуну, як там одразу підхопили її зауваження; тепер уже поставлять це питання на зборах, наведуть на лад. Ні парторганізація, ні комсомольська організація, ніхто, виходить за Гуменною до її приїзду нічого не робили, щоб таку дрібницю усунути.

Повторюю, коли ми говоримо про подібні до Гуменної творчості речі, то це вже питання про цілий світогляд. Тут ми маємо діло з

*) Докія Гуменна. „Кампанія“, стор. 18.

**) Там же, стор. 21.

***) Д. Гуменна. „Ех, Кубань, ти Кубань, хлібородная“, стор. 49.

явним, чітко визначеним, ворожим світоглядом, який письменник відбиває в своїй творчості.

Нарешті, наведу „теоретика“ та „ідеолога“—Ревякіна. Я вам покажу, наведу те, що довгий час гуляло і не було скритиноване повною мірою.

На сторінках пролетарсько-колгоспного органу „Плугу“ ми читаємо:

„Але динаміка соціального буття середняцтва *неминуче спричинює* (?) формування діалектико-матеріалістичного світогляду. Це й виявляється в тому, що в основному письменники, які репрезентують середняцтво, перемагаючи індивідуалістичні й народницькі настрої, наближаються до пролетарської ідеології“*).

Виходить, що можна лягати спокійно спати й „неминуче“ якимось чудодійною силою дійдеш пролетарської ідеології. Далі Ревякін каже:

„... Сучасне й майбутнє за селянською літературою і саме вона дає останнього часу твори найповажніші й найяскравіші і саме вона стає в центрі читацьких уваг і симпатій“**).

Отже, розумієте, нащо було на з'їзді партії і взагалі в партійних документах говорити про те, що пролетарські літературні організації—це найближчі до партії літорганізації. Адже за Ревякіним „найповажнішою“ є селянська література „і саме вона стає в центрі читацької уваги і симпатій“. Ясно, за Ревякіним, що немає чого добиватись опанування творчої методи діалектичного матеріалізму і світогляду пролетаріату. Нічого цього не треба, бо за тим же Ревякіним:

„Селянська література вже починає давати зразки великої майстерності, вона проростає в такий ступінь якості, що виводить її на битий шлях великої, справжньої літератури. Але для того, щоб прорости, стати на цей шлях не окремими творами чи письменниками, а тим широким масовим рухом, що *його становить собою селянська література* (!), і їй треба продовжувати інтенсивну, напружену боротьбу за якість, за *завоювання мистецтва* (?)!, за культуру, що її вона вже провадить, і почати *розроблювати творчу методу*, (а не *опановувати* марксо-ленінську творчу методу? Й. Г.), здатну якнайширше виявити *клясу, що формує* (!), і змалювати всю величність нашої епохи“***).

Отже, пролетарсько-колгоспним письменникам Ревякін радить, самим творити якусь свою творчу методу, щоб змальовувати „клясу, що формує“ (!)

„Ні одна з наявних художніх (!) метод, що їх широко практикують і пропагують радянські й пролетарські літературні організації, не може цілком правити за *методу селянської літератури*, бо ні одна з них не властива *авангардним клясам* (!!)) нашої епохи, не може розкрити й показати життя з їх погляду. Бойове завдання

*) „Плуг“ ч. I 1930 р., стор. 62.

**) Там же, стор. 63.

***) Там же, стор. 66.

селянської літератури виробити *власну* творчу методу*). (підкресл. наше Й. Г.).

Ви тут маєте цілу кучу „теорій“ і „теорійок“ про „авангардні класи“ і т. ін. Все це, товариші, треба повнотою усвідомити, бо без цього, без усвідомлення й викриття таких шкідливих тверджень, що були важким тягврем і гальмували перебудову „Плугу“, не можна буде зрозуміти тих настанов і завдань, які стоять надалі перед нами, перед організацією пролетарсько-колгоспної літератури; бо інакше не можна буде здійснити завдання і вимоги, що поставила партія перед пролетарською і пролетарсько-колгоспною літературою. Не можна інакше бо в творах дати того позитивного збірного типу героя соцбудівництва, на які твори чекає робітнича класа і колгоспне селянство, насамперед, ленінський комсомол і керована ним робітничо-колгоспна молодь.

Говорилось тут, товариші, і про те, що літературна організація не може перетворитись в організацію, яка адмініструє, по-бюрократичному керує, що літературна організація мусить бути організацією ідейно-виховного порядку. Перед кожною літературною організацією, перед „Плугом“ зокрема, стоїть завдання по-справжньому поставити роботу з ударниками. Вивчаючи стан роботи з ударниками, не тільки лінією „Плугу“, ми знаємо, що на сьогодні стан роботи з ударниками далеко незадовільний. Немає спільної роботи на цьому терені поміж літературними пролетарськими, пролетарсько-колгоспними і профспілками; немає спільної роботи, немає достатнього ділового контакту й договороності. У ставленні до призовників-ударників теж маємо два збочення. Одне збочення — це непотрібне розшаркування перед ударником, захвалювання його, що шкодить йому і цілому ударному рухові а друге — це занедбання ударника. А як синтеза, так само шкідлива, шкідлива, є те, що на сьогодні ще, зокрема в „Плузі“ і „Тректорі“, існує нездорове протиставлення молодих кадрів старим, і навпаки. Це, якщо хочете, подібне до старої троцькістська метода, стара троцькістська концепція. В боротьбі з партією Троцький намагався протиставити старим партійним кадрам — молодь. Деякі з молодняківців — „трактористів“, борячись проти помилок і шкідливих збочень в окремих товаришів, так би мовити, старої генерації письменників плужан, ударяються в нездоровий бік протиставлення молодих кадрів старим кадрам. І дарма Гавриленко, який репрезентує цей молодняцький загін в „Плузі“ — групу „Трактор“, не критикував такого порядку помилки, що були і є в лавах молодняцьких, що їх об'єднує „Трактор“, і в цілій організації пролетарсько-колгоспних письменників. Гавриленко вдавсь лише в критику старих настанов „Плугу“ і не приділив жодної уваги і часу цьому питанню. Нам треба завжди бити на два фронти — і по „лівих“ ухилах і по правих; бити так по захвалюванні ударникам, як і по недооцінці його.

*) Там же, стор. 66 — 67.

Неабияке значіння має посісти робота з попутниками. Це часто-густо якось зовсім залишається в стороні. Про це товариші якось тільки мимохід згазували. Я наведу невеличке місце з редакційної статті „Комуніста“, де говориться про роботу з попутниками. Там сказано:

„На основі високої принциповості кожної оцінки того чи того твору, індивідуалізації в підході, ми повинні *велику увагу віддати творчості попутників*. Бо тут треба сказати відверто, ще маємо факти певного наплюivistського ставлення до них. Щоб наша робота з попутниками дала відповідні наслідки, потрібна справді товариська атмосфера і дійсно принципова більшовицька критика їхніх помилок.“ („Комуніст“—16/XII-31 р.).

В роботі з попутниками, в ставленні до попутників ми мали низку нездорових моментів, про що т. Сторчак сьогодні тут загалував, зокрема щодо критики нездорових моментів у творчості Панова. Нам треба позбутися голобельної політики і голобельної критики у ставленні до попутників — це конче потрібна передумова перебудови організації пролетарсько-колгоспної літератури і сприяння попутникові переходити на рейки союзника. Якщо таке завдання ставилося перед пролетарською літер. організацією — ВУСПП, то в більшій мірі це гостро повстає перед організацією пролетарсько-колгоспної літератури. Якщо до ВОАППУ іде річ про „внутрішнє попутництво“, то куди більшою мірою доводиться стикатися з попутницькими кадрами у „Плузі“.

Кілька слів про критку. Тов. Косіор ще на XI З'їзді КП(б)У з цього приводу сказав:

„Я вважаю, що в одному, безумовно, мають рацію товариші з ВУСПП'у, це в тому, що ми повинні повести більш рішучу боротьбу за політичну, класову лінію в літературі. І для цього, насамперед, марксистська критика повинна бути поставлена на належну височінь. На жаль, критика, ще надзвичайно слаба, в нас надто мало в галузі літератури марксистські письменні люди, а ця справа дуже важлива з погляду виховання нових й підтягування до нас старих літературних кадрів...

Найбільш суворі ми повинні бути до критиків, в разі вони не здійснюють покладених на них функцій і не виконують своєї ролі — ролі марксистської критики. В цитованій уже статті Ц. О. партії „Комуністі“ з цього приводу сказано таке:

„Розгортання творчої дискусії, що стоїть перед нами лише як завдання, особливо відповідальні вимоги ставить до нашої критики, до критиків. Від них, *від критиків партія вимагатиме особливої відповідальності*. Їхню роботу партія перевірятиме надто суворо. *Боротьба за лєнінський етап у літературі* вимагає від критиків особливої принципової чіткості, величезної відповідальності. Насамперед критик не має права бути неписьменний, критик має бути особливо пильний, а цього ми досі не маємо. Це ж факт, що досі у нас в критичній літературі гуляють троцькістські формулювання, не засуджені від на-

шої критики. Нещадно, по-більшовицькому треба викривати, наприклад такі твердження: „Саме селянство в наші часи — ахілесова п'ята соціалістичного будівництва; той загін, що, рухаючись на старечих конячках і воликах, не дає пролетаріатові швидко забігти вперед на коні індустрії, електрифікації в нове суспільство. Пролетаріят мусить іти вперед, не залишаючи далеко позаду село (В. Сухина-Хоменка: „Пролетаріят і література“, стор. 26)“.

„Що спільного з партійним розумінням селянського письменника має таке формулювання: „Отже, можуть бути „селянські“ письменники речники куркуля, середняка, незаможника, наймита“, (там же). Ніколи — бо партія ніде за селянського письменника не вважала і не вважає співця куркульської печалі. Лише викривши до кінця такі та подібні помилки, лише випікши розпеченим залізом, за вказівками тов. Сталіна, троцькістську контрабанду, викривши та розгромивши правоопортуністичні настави, лише на основі великого піднесення партійної відповідальності в критиці, ми зможемо справді критику повернути на могутню зброю виховної роботи“, (Комуніст 16/XII-31 р.)

Тому партія ставить питання, що до критиків будемо найсуворіше підходити, бо подібною критикою лише спантеличують і письменника і читача. І тому цілком правильно поступив сьогодні т. Савченко, як один з плужанських критиків, коли він більш-менш одверто викрив, зокрема, свої особисті помилки, систему помилок і збочень, що були в його критичній діяльності. Савченко не зупинився перед тим, щоб скваліфікувати свою діяльність, як критика, сказавши, що це у нього була критика дрібнобуржуазного гатунку, що він був критиком дрібнобуржуазним і що він намагається опанувати марксо-ленінську теорію, методу діалектичного матеріалізма, цього ми вимагаємо від кожного критика, який ще марксо-ленінську теорію не опанував. Що більш літературний критик широко прагне стати за справжнього марксівського критика, то більш одверто, по-більшовицькому він викриває особисті помилки та опановує науку Маркса - Леніна - Сталіна, — тим легше і швидше він наближається до лав марксівських критиків. Поза цією умовою критик буде правити за „пісок у машину“, про що в одній статті говорив Горький. Замість допомогти письменникові, горе-критик виконує роль піску, що його насипано в машину і псує тую машину.

Насьогодні пролетарська громадськість і окремі пролетарсько-колгоспні письменники чекають допомоги від марксівського критика не тільки після того, як письменник твір написав. Цю допомогу наша критика має подавати під час творчої роботи письменника над твором. Саме тоді потрібно критично допомогти письменникові. Такий зразок ми вже мали, зокрема з цієї трибуни буд. ім. Блакитного, коли доповідав т. Кузьміч про те, як він працює над великим твором на тематику про Дніпрельстан; як разом з ним марксівські критики працюють і допомагають йому підчас його творчої роботи.

Критика найбільш має виявитись, здійснити свою роль не тільки з нагоди даного перебудовного пленуму, чи в статтях спеціально критичних, в журналі „Критика“ тощо. Критика має посісти почесне місце в роботі, що її ще тільки треба розгорнути, це — творчі наради, творчі дискусії тощо. На сьогодні хоч на цей шлях наші літорганізації вже стали, але творчих нарад, творчих дискусій потрібно і достатньою мірою ми ще не маємо; ми маємо часто-густо факти, коли творча дискусія перетворюється на дискусію найгіршого гатунку, тільки не творчого порядку. Тоді вони вже не правлять за творчу дискусію в розумінні того, щоб вона — дискусія сприяла опануванню матеріялістичної діалектики, марксівської творчої методи, — допомоги письменникові в його творчій роботі. Ось до ділової, ідейно-принципальної роботи в творчих нарадах, у творчих дискусіях і повинні літорганізації скерувати свою увагу та широко застосувати в цій діяльності участь марксівської критики, яка має посісти в цьому почесне місце.

Майже не згадувалося тут про потребу щільнішого зв'язку між „Плугом“ і ВУСПП'ом — одним з передових загонів цілого ВОАП'у.

Останній поширений пленум ВУСПП'у в своїй резолюції прямо записав, що він недостатню участь брав у роботі організації пролет. колгоспної літератури, і що ВУСПП'ові треба більше увімкнутися в цю роботу, також і РАПП це записала щодо себе. Нам треба домогтися, щоб надалі встановити такий щільний діловий контакт, таку братерську спільну роботу на єдиному, загальному полі творення нових зразків більшовицького мистецтва, творення того, чим зараз майже кожен письменник клядеться — це „Магнетобуди літератури.“ Слід менше говорити про потребу створення „Магнетобудів літератури“, а більше працювати над створенням цих Магнетобудів.

Ухвали XVII партконференції є програма дій для всіх ділянок господарчого і культурного будівництва; це розгорнута програма дій цілого будівництва соціалізму і дальшого розгортання й поглиблення культурної революції.

„Конференція вважає, що основне політичне завдання другої п'ятирічки — остаточно ліквідувати капіталістичні елементи й класи взагалі, цілком знищити причини, що народжують класову різницю та експлуатацію, і подолати пережитки капіталізму в економіці та свідомості людей, перетворити всю трудящу людність на свідомих активних будівників безкласового соціялістичного суспільства.“ (3 резол. XVII партконфер.).

Ви всі прекрасно знаєте, — Ленін давно сказав, що літературна справа є частка загальнопролетарської справи. Отже, звичайно, і в цій загальній програмі дій схваленої XVII партконфер. літературна повинна посісти належне їй місце, яке полягає в тому, щоб відповідним чином відбити героїку наших днів, велич нашого будівництва. Що значить відбити героїку наших днів? Це значить дати правдивий показ цілого соціялістичного будівництва, епохи

соціалізму, в яку ми вже вступили, дати показ збірного типу героя цього будівництва, і старих робітників, і збірного типу молодого героя. Наш Ленінський комсомол справедливо вимагає щоб література наша дала збірного позитивного типу героя, який був би за приклад для мільонів комсомольців, молодих робітників та колгоспників, який би володів розумом цих мільйонів. Тільки повний сліпець, засліплений ворожими впливами не бачить героїки наших днів, не спроможний бачити окремих наших героїв.

Я спочатку свого слова навів, що навіть тільки за газетами стежучи, ми дознаємось про багато важливого й корисного. Я не закликаю письменників, щоб вони лише газетами користувалися, цього було б замало, але ж газета багато в чому може допомогти, бо, як сказав тов. Сталін, більшовицька преса це найлипший заїсб, яким користується партія в своєму повсякденному зв'язку з мільйонами мас трудящих. От я беру вчорашню газету „За соц. перебудову“ і наведу вам частину з невеличкої статейки під заголовком: „Рядовий великої армії будівників соціалізму“.

„Чабан Апостол Костянтин є один з тих, що, позбуваючись старих звичок і традицій, віддає себе, всі свої сили колгоспному будівництву.

Місяць тому, снігова заверюха (фуга) захопила 3.500 колгоспних овець серед степу. Доглядав отару тов. Апостол Костянтин. Заверюха загрожувала його життю. Але не зважаючи ні на що, товариш Апостолов героїчно захищав колгоспівську отару від загибелі. Два дні й дві ночі напівмерзлий ходив за вівцями тов. Апостолов.

Він один рятував колгоспну отару, він не віддавав отару заверюсі. 3.500 колгоспних овець третього дня заверюхи тов. Апостолов здав до с. Гурівки Н.Одеського району і сам впав непритомний.

Тов. Апостолова відвезено було до лікарні, отару овець прийнято.

З цього невеличкого витягу ви побачили приклад героя, що має правити за гідну частку тематики пролерсько-колгоспної літератури. Я вас питаю, чи це не є приклад героїки, хоч у цьому невеличкому епізоді? Чи немає у нас сотень і тисяч подібних прикладів на різних ділянках соціалістичного будівництва — в промисловості, в сільському господарстві і на терені національного культбудівництва? Безперечно є. Але ж, на жаль, через організаційну неметушню, через зайву балаканину, через брак повсякденних зв'язків окремих письменників з оточенням, з нашою дійсністю — письменники іноді, (я не огульно кажу про всіх письменників, а про окремих письменників), відриваються від робочих мас, пролетарської класи, від колгоспників, від нечуваних темпів нашого будівництва і небачених зразків ентузіазму та окремих героїв. Такі письменники „шукають“ ніби соціальне замовлення, тематики, окремих героїв, як і взагалі героїки наших буднів. Отже, товариші, тоді будуть твори гідні нашої доби, коли письменники вростуть у плот соцбудівництва і не одірвуться від нашої дійсності, коли вони не гастрольними наскоками прийдуть на завод, радгоспи чи

колгосп, а коли вони за прикладом багатьох вже на сьогоднішній день письменників, місяці провадитимуть і працюватимуть на заводах, радгоспах і колгоспах. Ви знаєте, що Ставський писав свої останні твори, сидючи 6—8 місяців в колгоспах Кубані, працюючи звичайним працівником разом з рядовими колгоспниками. І лише тоді, коли це йтиме разом з опануванням творчої методи діалектичного матеріалізму — тоді пролетарські і пролетарсько-колгоспні письменники зможуть відповідати на вимоги партії творами гідними нашої доби.

Цей перебудовний пленум „Плугу“ безперечно знаменний факт в розвитку пролетарсько-колгоспної літератури. Я не був на минулих з'їздах і пленумах „Плугу, але я глибоко переконаний, що цей останній пленум різко відмінний від усіх попередніх; що на жодному попередньому пленумі не були так чітко поставлені питання щодо завдань пролетарсько-колгоспних письменників. А в тім, товариші, не можна обмежитись тим, що було тут на пленумі. Пролетарсько-колгоспні письменники мусять розглядати цей пленум, як певний трамплін до перебудовної творчої роботи для того, щоб після цього пленуму, на другий же день, глибоко й всерйоз взятися за вивчення матеріалістичної діалектики — науки Маркса - Леніна - Сталіна, щоб її опанувати.

Цю науку опанувати треба для того, щоб дати країні твори гідні нашого великого часу.

„За проводом партії звиятно розгорається будівництво соціалізму в нашій країні. Робітнича кляса, колгоспники за проводом партії здобувають одну перемогу по одній. У розгорнутому соціалістичному наступі цілим фронтом пролетарський літературний рух не сміє відставати. Він повинен за проводом партії, спільно з комсомолом, за його активною допомогою перешикувати свої лави, підвестись на новий щабель, стати до передових лав будівників соціалізму. Показником цього мають стати високоякісні твори, що дадуть справді широкі полотна про героя та героїв нашої великої доби. Він це дасть він створить велике більшовицьке містечтво. Запорука у цьому — це переможні сили великої кляси, що вгору йде. Запорука цьому — провід ленінської комуністичної партії.“

Отже, під цим проводом, під правильним проводом ленінської партії, на основі вказівок т. Сталіна та його листа до журналу „Пролетарская Революция“, виходячи з тих настанов, що дала XVII. партконференція, — організація пролетарсько-колгоспних письменників повинна рішуче й більшовицькими темпами перебудуватися. Скориставшись з тієї величезної уваги, що партія приділяє питанням розвитку пролетарської і пролетарсько-колгоспної літератури, скориставшись з цього, — письменники мають, засукавши рукава, взятись до роботи і дати близьким часом, зокрема до 15 роковин Жовтневої революції і взагалі відповідні до вимог сучасного етапу соціалістичного будівництва твори, гідні нашої доби і тим виправдати ті завдання, що покладає партія на пролетарських і пролетарсько-колгоспних письменників.

Я. Солодченко „УДАРНОЮ ДОРОГОЮ“ „БІБЛІОТЕКА“ „ТРАКТОРНА НАРИСИ, ЛІМ — 1932 РІК СТОР. 40 ЦІНА 20 КОП.

У тракторному цехові паровозо-будівельного заводу прорив. Промфінплан виконали близько 70%. На залик парт та КСМ осередків ліквідувати прорив: робітничу молодь відповідає хвилею соцзмагання і ударництва. Лише, Стьопа Гай, Гнат Гвоздь, Василь Нюх і вайдуватий Мишко не стали до лав ударників. І навіть тоді, як виробничий ентузіазм захоплює й цих навіть Гвоздя та Нюха вони стають до змагання, Стьопка Гай продовжує залишатись ізольованим од усіх. Його й на чорну дошку записали.

Під впливом ударної роботи товаришів, Стьопа Гай вирішив:

„Невже я не наздожену цих задавак“

Він стає до роботи, але... шматок розпеченого заліза обпалює йому ногу і він тому залишається вдома, бо він не може працювати, стоячи на ногах.

Завком закликав робітників, що вміють керувати трактором, їхати по радгоспу ліквідувати прорив у сівбі. Стьопа вирішує й собі поїхати, бо:

„... ліквідувати засів прорив все дно, що ліквідувати прорив на виробництві. Бути ударником... О, це найліпша нагода зняти себе з чорної дошки, довести, що й він не є дезертир праці“.

У радгоспі Стьопа і справді стає ударником. Організовує навколо себе трактористів і навіть сигналізує перед організаціями свого заводу про небезпеку прориву у збиральній кампанії.

І Стьопу Гая, нарешті, до комсомолу та дають командировку до авіашколи приймають. Але Стьопа Гай, захопившись ударною роботою відмовляється від командировки й закріплює себе у радгоспі для подальшої праці.

Ось коротенький зміст книжечки нарисів Я. Солодченка, „Ударною дорогою“

Солодченко тісно пов'язує роботу паровозобудівельного заводу з роботою Роганського радгоспу. До цього він ще з першої сторінки своїх нарисів підготовлює читача:

„Село і місто. Чорноріллястий розірваний межами степ. І залізо індустрії—колектив.“

Яка різниця.

Але невдовзі має стати єдність. Так і вирішив XVI партз'їзд, і так воно буде. Бо є диктатура пролетаріат й міцна спілка робітничої класи з селянством. Бо тепер техніка „вирішає все“. Бо в нашій радянській країні праця є тепер „справа честі, справа слави, справа завзяття й героїства“. (Сталін).

На жаль, поруч з цим, у книжечці, є деякі недороблені місця, огріхи, що чимало знецінюють книжку. На них ми й хочемо зосередити увагу читачів та автора, що мусить їх виправити.

Уважно прочитавши всю книжечку, стає дивним, чому автор не пояснив, не обумовив того, що головний герой нарисів Стьопа Гай в минулому наймит, що працював у „дядьків“ і знає, що тепер для праці умови багатьох країн, а в той же час працюючи серед робітників, у робітничому оточенні є за виразом автора якийсь „дивак“, що його ні якби ні КСМ не цікавлять. Чому Стьопа став ледарем, попав на чорну дошку, Безумовно були якісь чинники, що сприяли тому, що Стьопа Гай став ледарем, але, на жаль автор цього не показав читачеві.

Постать комсомолки Нюри у н рисах займає чільне місце, але вона надто бліда, Нюра скидається швидше на якусь безпорадну пенночку, ніж на комсомолку. Бо як же ж інакше пояснити те, що вона просиджує з Стьопкою Гаєм ночі, розмовляє але нічого не робить, щоб Стьопа став ударником. Вона навіть сама підпадає під його вплив, бо просиджує ночі, адр у того дня спізнюється на й робочина роботи спати хоче. Від цього знижується продуктивність її праці. Такий образ не типовий. Читачеві важко сполучити його з образом комсомолки. Бо неможна собі уявити комсомолки, якаб після виступу свого товариша проти соцзмагання, горнула до нього й казала:

„— Стьопа, от ти негарно виступав сьогодні, а все ж... мені хороше з тобою“... (стор. 8), як це є в автора.

Неабиякою хвилює також те, що автор робітничу молодь інакше не зве, як заялуженим словом „братва“.

Вирази:

„Довгим коридором, побравшись за руки, сновигає „братва“ (стор. 5).

„Невже й братва, і Нюра й Коля теж так подумують“.

„Стьопа замріяно згадав про заводську братву—ударну...“ Такі вирази тхнуть нехудожністю *)

Парфенюк В. Г., Дубовенко М. Ф.

*) Від редакції. Вміщуючи рецензію початківців сквирської літератури, редакція відзначає, що критика т. т. Парфенюка й Дубовенко книжки Солодченка недостатня. До неї ми повернемося в одному з ближчих номерів журналу

Х Р О Н І К А ВИХОВУЄМО КАДРИ ДО- СВІДЧЕНИХ КІНО-СЦЕНА- Р І С Т І В

9-го квітня український кіно-інститут розпочав у Будинку Літератури ім. Блакитного кіно-сценарний семінар підвищеного типу.

Завдання семінару—дати можливість письменникам та робітникам-ударникам, призначеним до літератури всебічно опанувати кіно-сценарну справу, й надалі стати активними будівниками й учасниками творення пролетарського кіно-мистецтва. Це потрібно особливо тепер, коли країна Рад, налагодивши продукцію кіно-плівки, остаточно і на кіноматографічній діяльності визволилася від закордоної залежності і має всі передумови велетенськими масштабами розгорнути кіно-виробництво.

На семінарі викладають такі дисципліни: загальний курс кінознавства, історія кіно-мистецтва, теорія та соціологія кіна, звукове оформлення фільму, теорія та практика сценарної справи, методологія науково-інструктивного фільму.

Семінар триватиме два місяці. Навчання через день з 6 до 10 і год. ввечора. Слухачів семінару 91, серед них: 22 виділені від ВУСПУ 10 від ЛОЧАФУ 6 від комсомольської літорганізації „Молодняк“, 12 від колгоспно-пролетарських письменників, 20 від харк. сценарної майстерні. 10 від сценарних гуртків на підприємствах, 7 від робітників-ударників і 6—персональний прийом.

РЕЗОЛЮЦІЯ ПЛЕНУМУ „ПЛУГ“

У НЕПРИМИРЕНІЙ боротьбі проти класового ворога пролетаріат Радянського Союзу за проводом комуністичної партії досяг нечуваних світових успіхів у побудові соціалізму.

Цих успіхів робітники й колгоспники країни Рад дійшли за керівництвом Ленінської партії, її ЦК, на чолі з вождем світового пролетаріату т. Сталіним, — у впертій боротьбі за генеральну лінію партії, у нещадній боротьбі так з правим опортунізмом — головною небезпекою на теперішньому етапі, так і „з лівим“ контрреволюційним троцькізмом, гнилим лібералізмом та примиренством до них.

Величезні успіхи господарського будівництва, вивершення фундаменту соціалістичної економіки в СРСР остаточно розв'язали на користь соціалізму ленінське завдання „хто кого“—так у місті, як і на селі.

Досягнення, що їх дійшов пролетаріат і колгоспне селянство, за проводом партії впродовж 1-ої п'ятирічки і зокрема підсумки розвитку промисловості за 1931 рік, грандіозні плани й перспективи, що їх накреслено в постановах XVII

партконференції на другу п'ятирічку, сприйнято робітництвом і колгоспним селянством не тільки країни Рад, а й пролетаріатом всесвіту з новою хвилею піднесення й ентузіазму. Переможне вивершення планів 1-ої п'ятирічки висуває вже на чергу дня „основне політичне завдання другої п'ятирічки“, що його поставила перед нами XVII Всесоюзна партконференція:

„Остаточо зліквідувати капіталістичні елементи і класи взагалі, цілком знищити причини, що породжують класові відміни і експлуатацію, і подолати пережитки капіталізму в економіці та свідомості людей, перетворити всю трудящу людність країни на свідомих і активних будівників безкласового соціалістичного суспільства“.

Плани й перспективи II. п'ятирічки мобілізують робітників і колгоспне селянство на дальшу вперту напружену роботу коло здійснення завдань IV. й останнього року першої п'ятирічки, коло готування до вступу в другу п'ятирічку — до завершення побудови безкласового соціалістичного суспільства.

Але саме тепер, як ніколи, ми мусимо пам'ятати, що нові досягнення II. п'ятирічки ми зможемо добути в подальшій жорстокій боротьбі з рештками капіталізму так у місті, як і на селі, у боротьбі з буржуазним впливом і глутайським оточенням, у боротьбі з виявом всякого гатунку право-„лівацького“ опортунізму, меншовикуватого контрреволюційного троцкізму, гнилого лібералізму до них, та різних виявів впливу дрібнобуржуазної стихії.

Саме тепер, як ніколи, мусимо пам'ятати, що:

„Нові успіхи соціалізму робітничого класу забезпечить лише в боротьбі з рештками капіталізму, даючи нещадну відсіч опорам капіталістичних елементів що гинуть, переборюючи буржуазні і дрібнобуржуазні забобони серед трудящих і провадячи постійну роботу над соціалістичним їх перевихованням.“

Це означає, що й надалі ще неминує загострення класової боротьби в окремі моменти, особливо в окремих районах і на окремих ділянках соціалістичного будівництва, що водночас підкреслює неминучість зберігання, а в окремих випадках і посилення буржуазних впливів на окремі шари й групи трудящих“.

Ці основні настановлення мають стати за провідні в усій роботі Спілки Пролетарсько-колгоспних письменників. В них закладено ясні й чіткі директиви, що мають обумовлювати кожний наш крок і дають величезні перспективи для розвитку пролетарсько-колгоспної літератури, накладаючи на неї відповідальні завдання бути одним з чинників перевиховання трудящих мас.

Схвалюючи доповідь тов. Пилипенка, пленум вважає, що ті вимоги, що їх поставила комуністична партія ЦО ВКП(б) — „Правда“, ЦО ЦК КП(б)У — „Комуніст“ до пролетарської літератури повинні стати за основну директиву і для пролетарсько-колгоспної літератури.

Враховуючи всю величезну роль Спілки Пролетарсько-колгоспних письменників „Плуг“, — що вона її відіграла за десять років свого існування (збирання радянських літературних сил, боротьба за створення революційно-селянської літератури проти буржуазно-поміщицької та куркулячої, боротьба з хвилювизмом, вапаліянством, половчиною, „проліфронтівщиною“ і т. ін.), пленум водночас підкреслює, що й у дій боротьбі, як і в основних провідних матеріалах спілки „Плуг“ (п'ятформа 1924 р., постанови з'їздів і пленумів ЦБ) не було чіткої пролетарської класової спрямованості, в творчих настановах багато неперейденої плехановщини, переверзевщини, богданівщини та фріченаства. „Плуг“ обстоював хибну практику масовизму, свого часу засуджену від партії.

Ліквідувавши „масовизм“, „Плуг“ у дальшому своєму етапі, коли призов ударників соціалістичних ланів у літературу поклав на керівництво „Плуг“ обов'язок на нових засадах створювати масову соціально-відмінну організацію, не зрозумів дієвості відмінності, не розгорнув вчасно й достатньо цього призову, не перебудував усієї своєї роботи згідно шести історичних вказівок тов. Сталіна; зволікав розгортання творчої дискусії.

Все це було виявом правоопортуністичної практики керівництва „Плуг“, опір перебудові організації та недооцінювання літпризову (Пилипенко, Штангей); відсутність глибокої виховної роботи з письменницькими кадрами, недостатність боротьби за матеріалістично-діалектичну методи в творчості, неприпустима бездіяльність критико-методологічного сектору (Панов); усе це є — величезний прорив у

діяльності „Плугу“. Борючись з цією правоопортуністичною практикою окремі товариші з керівництва припускалися „лівацьких“ заскоків, недостатньо визнаючи свої помилки (Гавриленко), деяких перехльбостувань у процесі цієї боротьби (т. Солодченко) і це ж саме у низці критичних статей (Сторчак).

Пленум констатує низький ідеологічний рівень критичних сил в організації, підпадання деякої частини цих сил ворожим впливам: нацдемівщина (Лаврінченко), форсоцідство - ліфронтизм (Ю. Савченко), дрібнобуржуазний еклектизм (Заяць, Ярмоленко), фрічанство (Ведмицький).

У наслідок правоопортуністичного керівництва з боку секретаріату „Плуг“ не було викрито й скритиковано твори таких куркульських письменників, як Орлівни, Гуменної, Яковенка.

Так само не скритиковано, не зважаючи на нагадування ЦО КП(б)У „Комуніст“ меншовицько-куркульський роман С. Божка — „В степах“.

Щодо журналу „Плуг“, як центрального органу спілки, пленум констатує надзвичайно повільний поворот його до молодих кадрів, цілковиту відсутність провідних статей з основних питань творчої дискусії, вміщення статті куркульського агента Ревякіна й інший матеріал, що ясніє ідеологічними проривами (статті Заяця, Савченка, Лаврінченка, Ярмоленка, Бульбанюка і т. д.), нацдемівського, ліфронтистського, перевіріянського, форсоцідського характеру. В минулому (1929 р.), безперечною помилкою опортуністичного порядку була стаття С. Пилипенка, „В чім помилка Гуменної“, в котрій він брав під захист цю куркульську письменницю. Поряд були факти вміщення одверто ворожих творів („Ярове“ Г. Орлівни тощо).

Дитяча література випала з поля зору „Плуг“, про що свідчить надзвичайно мала кількість письменників, що працюють у цій галузі (т. Різніченко, Дукін, Таль, Будяк) і подають здебільшого мало актуальні, а інколи й ідеологічно-ворожі твори (Будяк).

Пленум доручає секретаріатові спільно з видавництвом „Молодий Більшовик“ скупити увагу коло питання дитячої літератури, критичного перегляду надбаного доробку й накреслення конкретних творчих завдань в цій галузі. Приділивши також увагу і окремо опрацювавши питання справи дитячого театра й кіно.

Отже, проглядаючи весь пройдений етап, відзначаючи й засуджуючи всі хиби й помилки, пленум відзначає водночас загальний здоровий творчий зріст Спілки пролетарсько-колгоспних письменників на базі розгортання соцібудівництва і тому зі всією рішучістю засуджує „лівацькі“ вихватки про „безперспективність“ Спілки пролетарсько-колгоспних письменників. Ці перспективи перед нами з цілковитою чіткістю постають в світлі нових завдань, що їх дала партія в історичних постановах XVII партконференції: „Повна колективізація сільського господарства, зростання великих державних сільськогосподарських підприємств і озброєння радгоспів та колгоспів передовою машинною технікою, що на ділі перетворює с. г. працю на відміну індустріальної“. Піднести до розуміння цих завдань, що стоять перед пролетаріатом СРСР і пролетаріатом цілого світу — є бойове завдання С. П. К. П.

Відзначаючи позитивну роль активу Харківської організації „Плуг“, що за проведом комфракції розпочала дискусію і викриття ідеологічних збочень та ухилів у пролетарсько-колгоспній літературі, пленум констатує ідеологічне зростання активу творчої групи „Трактор“, який взяв найбільшу участь у розгортанні дискусії. Пленум також відзначає позитивну роль органу ЦК ЛКСМУ „Молодий Більшовик“ у розгортанні творчої дискусії та виявленні помилок у пролетарсько-колгоспній літературі. Водночас пленум підкреслює абсолютну недостатність розмаху дискусії, її обмеженість окремими творчими одиницями і літературними творами. Не приділено достатньої уваги розгляду основної творчої продукції пролетарсько-колгоспної літератури останнього часу: „Шоста ударна“ (Добровольський), „Студені води“, Творчі будні“ (Бедзик), „Дорогами змагань“ (Рибак), „Ударною дорогою“ (Солодченко), „Ворог є“ (Сторчак) та інш., та творчості ударників: Гікіш, Гараган, Оровецький і інш.

Констатуючи надзвичайно обмежену кількість творів, що змальовують активну участь комсомолу в соцібудівництві і низький ідейно-художній рівень цих творів („Штурмовці“, „Кам'яний міст“, — Минка, „Тракторист Вася“, „Перемога“ — Звгорулька тощо) — пленум цілком приймає вимоги Ленінського комсомолу про показ збірного позитивного типу комсомольця-ударника і колгоспника. Пленум звертає

увагу всієї організації на пекучу потребу негайно ліквідувати відставачня пролетарсько-колгоспної літератури у здійсненні цих вимог і заходитися коло розв'язання проблеми показу „позитивного збірного типу ударника-комсомольця, що володів би розумом мільйонів“ (Косарев), зокрема комсомольця-ударника соціалістичних ланів.

Пленум вважає, як позитивний факт, утворення творчого угруповання „Молодий Більшовик“, що бере на себе зобов'язання спеціально організувати свою роботу навколо показу збірного позитивного типу комсомольця. Пленум водночас підкреслює, що це ніяк не знімає цього обов'язку з інших творчих угруповань та окремих творчих одиниць організації С. П. К. П.

Основною ланкою для перебудови організації повинно бути творче угруповання засноване на добровільних засадах.

Організація соціалізації між творчими угрупованнями, і серед них, організація роботи на засадах ударництва та інших соціалістичних методів праці обов'язкова для кожної творчої групи. Ніяких інших вимог, ніяких вимог декларації, платформ і т. п. щодо творчих угруповань бути не може. Розцінюватися праця творчих угруповань має з соціалістичної повноцінності їхньої творчості, у партійній спрямованості й актуальності написаних художніх і критичних творів. Організація повинна давати рішучу відсіч будь-яким намаганням справу угруповань підмінити групуваннями.

Пленум вітає прийняття шефства над СПКП ВУК'ами профспілок РТР, РЗР, МТС та наймитства і бере на себе зобов'язання виконати вимоги, які лежать на літорганізації в справі спільної роботи з профспілками. Разом з цим Пленум відзначає позитивну роль участі профспілок у роботі Спілки Пролетарсько-колгоспних письменників, зокрема допомогу літгрупі „Трактор“.

Літературна група „Трактор“, що заснувалася два роки тому на III. Всеукраїнському з'їзді спілки СГЛР, в своїй роботі і творчості зростає і визначилася, як група письменників сільсько-господарського пролетаріату. Творчість літгрупи „Трактор“ якісно відзначається чіткістю соціально-класової спрямованості і є безумовно позитивним явищем у пролетарсько-колгоспній літературі.

Перебудувавши свою роботу в світлі вирішень пленуму „Трактор“ як одне із творчих угруповань в середині С. П. К. П. повинен разом зі всією організацією боротися за здійснення цих рішень.

Надаючи величезної ваги участі членів СПКП у Лочафі, пленум водночас звергає увагу на те, що творчий доробок у показі сучасної Червоної армії, яка стоїть на сторожі соціалістичного будівництва і сама бере найактивнішу участь у ньому, зовсім не задовольняє сьогоденних вимог. Так само не розгорнуто роботи в справі створення історії громадянської війни. Пленум доручає секретаріатові урахувати це в творчих планах роботи і негайно ліквідувати цей прорив.

Даючи рішучого відкоша всіляким спробам недооцінювати громадсько-політичне значення призову ударників у літературу, а також „лівацьку“ переоцінку його і протиставлення нових кадрів старим, Пленум підкреслює потребу скупити увагу на роботі з творчим активом організації.

Маючи провідну організацію пролетарської літератури на Україні — спілку пролетарських письменників — ВУСПП, пленум доручає секретаріатові якнайскорше встановити тісний організаційний, діловий, творчий зв'язок СПКП з ВУСПП.

Пленум відзначає також незадовільну участь пролетарсько-колгоспних письменників у роботі суміжних мистецтв — кіно, театру і т. ін. і так само доручає секретаріатові та всім членам спілки активно увімкнутися в усі мистецькі процеси театр, кіно, музика, образотворче мистецтво — даючи відповідний творчий доробок; спільно йти усім художнім фронтом до створення великого більшовицького мистецтва пролетаріату.

Пленум схвалює ініціативу газети „Соціалістичне Дорф“ про організацію єврейської секції і доручає секретаріатові негайно розпочати роботу щодо організації секцій національних меншостей, насамперед єврейської та польської, одночасно посилавши увагу до зміцнення й творчого зростання існуючої німецької секції.

Беручи за основу в дальшій роботі сталінові настанови непримиренної боротьби за криві інтереси більшовізму, рішуче борючись проти зрівнялки і знецінки в літдискусії й критиці, за високу партійну принциповість, Пленум доручає секретаріатові нещадно переборювати елементи груповщини в літдискусіях, що

виявляються зокрема в замовчуванні своїх хиб і хиб своїх „спільників“ та в зосередженні спеціальної уваги на хибих „суперників“. Вся творча дискусія в дальшому повинна розгортатися на основі більшовицьких метод критики й самокритики.

З метою посилення критичними кадрами організацію Спілки Пролетарсько-колгоспних письменників, Пленум доручає секретаріатові подбати про залучення марксіських сил ВУАМАН'у й літературознавчого інституту Т. Шевченка до роботи в організації. Роботу критико-методологічного сектору тісно пов'язати з роботою ВУСПП, особливу увагу приділивши конкретній допомозі критикам із Спілки пролетарсько-колгоспних письменників здобути й засвоїти марксо-ленінську науку, виховати з цих критиків дійсних борців за партійність літератури, проти всіляких ворожих теорій.

Пленум доручає секретаріатові піднести питання про організацію всеукраїнського конкурсу на день 15-річчя Жовтня на кращу історію радгоспу, колгоспу, МТС та на найкращий показ героїв соціалістичного будівництва на селі, а також забезпечити організації гідну сплату содрахунку заводів „Серп і Молот“.

Організація в цілому і її керівництво повинні докласти всіх зусиль, щоб створити відповідні умови для інтенсивної творчості кожного з членів організації (творчі відпуски, відрядження, контракти тощо) в першу чергу для тих т. т., що працюють над тематикою до 15 річниці Жовтневої революції.

Тільки перетворивши на міцний творчий письменницький колектив, під керівництвом партії, працюючи на засадах марксо-ленінської теорії, здійснимо завдання партії—створити магнетобуди художньої літератури.

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА

БІБЛІОТЕКА

170726

1871

1871

1871

LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
NEW YORK

З М І С Т № 5-6

Стор.

Про перебудову літературно-художніх організацій (постанова ЦК ВКП(б) від 23-IV-32 р. 3

На рівень нових завдань (стаття ЦО партії „Правда“ 9-V-32 р. 4

Резолюція поширеного секретаріату „Плуг“ про реалізацію постанови ЦК ВКП(б) 23 IV-32 р. 9

Пилип Рудь — З новим квитком. Поезії 11

Кіндрат Сторчак — Перед зборами. Новеля 12

К. Ананко — В льоху. Оповідання 16

Петро Вільховий — Зелена фабрика. Повість Книжка 2 . . . 21

НАША ТРИБУНА

Й. Ганс — Шляхи перебудови пролетарсько-колгоспної літератури 42

КРИТИЧНІ НОТАТКИ

Парфенюк В. Т. і Дубовенко М. Ф. — Я. Солодченко. Ударною дорогою 57

Х Р О Н І К А

Виховуємо кадри кіносценаристів. Резолюція пленуму „Плуг“ 58

Редактор К. СТОРЧАК

